

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ STUDIUM

2020-2023

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Madina Alimgazina

Zahraniční politika Republiky Kazachstán

Praha 2023

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jiří Víšek, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2020-2023

BACHELOR THESIS

Madina Alimgazina

Foreign Policy of the Republic of Kazakhstan

Praha 2023

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Mgr. Jiří Víšek, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská/diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval(a) samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal(a), v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Madina Alimgazina

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce panu Mgr. Jiřímu Víškovi, Ph.D za odborné vedení a cenné rady při vypracování práce a vstřícnost při konzultačních hodinách.

Anotace

Bakalářská práce poskytuje teoretickou analýzu zahraniční politiky Republiky Kazachstán, vymezuje etapy jejího formování, utváření a rozvoje. Byla provedena podrobná analýza priorit zahraniční politiky Kazachstánu v současné etapě a byl stanoven vliv geopolitického postavení Kazachstánu na jeho zahraničněpolitický kurz. Analyzována je spolupráce Kazachstánu s mezinárodními organizacemi a odhalena spolupráce Kazachstánu s Evropskou unií, Spojenými státy, zeměmi Blízkého východu a EAEU. Výsledkem studie je identifikace priorit zahraniční politiky Republiky Kazachstán v kontextu moderních geopolitických změn.

Klíčová slova

Zahraniční politika, Kazachstán, etapy vývoje, hospodářská unie, multivektorismus, mezinárodní vztahy, stát, zahraničněpolitická strategie.

Annotation

The paper provides a theoretical analysis of the foreign policy of the Republic of Kazakhstan, defines the stages of its formation, formation and development. A detailed analysis of the priorities of the foreign policy of Kazakhstan at the present stage was carried out, the influence of the geopolitical position of Kazakhstan on its foreign policy was determined. The cooperation of Kazakhstan with international organizations is analyzed, the cooperation of Kazakhstan with the European Union, the USA, the countries of the Near and Middle East, as well as with the countries of the EAEU is disclosed. As a result of the study, the priority tasks of the foreign policy of the Republic of Kazakhstan in the context of modern geopolitical changes have been identified.

Keywords

Foreign policy, Kazakhstan, stages of development, economic union, multi-vector approach, restoration of relations, state, foreign policy strategy.

ÚVOD.....	8
1 TEORETICKÁ ANALÝZA ZAHRANIČNÍ POLITIKY REPUBLIKY KAZACHSTÁN: VZNIK, VZNIK A VÝVOJ.....	11
1.1 VYMEZENÍ, NÁSTROJE A HLAVNÍ SMĚRY ZAHRANIČNÍ POLITIKY MODERNÍCH STÁTŮ.....	11
1.2 Historie formování a vývoje zahraniční politiky Kazachstánu.....	19
2 ANALÝZA PRIORITY ZAHRANIČNÍ POLITIKY KAZACHSTÁNU V SOUČASNÉ DOBĚ.....	25
2.1 Vliv geopolitické pozice Kazachstánu na jeho zahraniční politiku.....	25
2.2 Kazachstán a mezinárodní organizace.....	27
2.3 Spolupráce mezi Kazachstánem a Evropskou unií.....	29
2.4 Americký směr kazašské diplomacie.....	32
2.5 Země Blízkého, Středního východu a Kazachstán.....	34
2.6 Formování euroasijských priorit zahraniční politiky Kazachstánu.....	38
3 PRIORITY ÚKOLY ZAHRANIČNÍ POLITIKY REPUBLIKY KAZACHSTÁN V PODMÍNKÁCH MODERNÍCH GEOPOLITICKÝCH ZMĚN.....	49
3.1 Nové trendy a směry strategického partnerství Kazachstánu se zahraničím.....	49
3.2 Perspektivy formování a rozvoje zahraniční politické doktríny Republiky Kazachstán v rámci EAEU.....	61
ZÁVĚR.....	73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	75

ÚVOD

Relevance tématu výzkumu. Každý stát při plnění svých zahraničněpolitických funkcí prosazuje určitou politiku mimo svoji zemi, na mezinárodní scéně ve spolupráci s jinými zeměmi a mezinárodními organizacemi. Od svého vzniku Republika Kazachstán svým kurzem zahraniční politiky jasně prokazuje svou připravenost ke konstruktivnímu dialogu, snahu o dosažení vzájemné důvěry, rozvoj rovnocenného partnerství se zeměmi zaměřeného na realizaci pokrokových myšlenek souvisejících s rozvojem země. Dnes si Kazachstán díky své aktivní politice, postavené na rovnováze mezi vnitřní a zahraniční politikou, získal autoritu v očích světového společenství a jako subjekt mezinárodních vztahů získal pro mezinárodní subjekty status spolehlivého politického, obchodního a hospodářského partnera.

Zahričněpolitická strategie každé země by měla vycházet z geopolitického prostředí země a řídit se mezinárodním strategickým myšlením v souladu s národními zájmy. Charakteristika současného geopolitického postavení Kazachstánu je poměrně složitá, neboť se jedná o rozsáhlé málo rozvinuté území s bohatými přírodními zdroji, které leží mezi Ruskou federací a Čínou. Hospodářské, vojensko-politické, národně-kulturní a duchovní vazby Kazachstánu v Eurasii se postupně stávají předmětem rozsáhlých politických her v Asii a jsou v geopolitickém zájmu hlavních zemí světa. Vždyť své zvláštní zájmy v regionu deklarují nejen Čínská lidová republika a Ruská federace, ale také Spojené státy a Evropa, Turecko, Írán, Pákistán, Indie, Saúdská Arábie, Japonsko, Jižní Korea, Malajsie a Indonésie. Pro Kazachstán je však důležitá především rovnováha vztahů s Čínou, Ruskem, Spojenými státy a v menší míře s EU a středoasijskými státy.

Všechny výše uvedené skutečnosti ukazují na důležitost a relevanci výzkumu budoucího vývoje zahraniční politiky Republiky Kazachstán.

Míra znalosti výzkumného tématu. Na formování moderních vědeckých názorů na vymezení úlohy zahraniční politiky při zajišťování systémového života společnosti, na limity státních zásahů do procesů a rysy uplatňování mechanismů regulace zahraničněpolitických vztahů, jakož i na vývoj autorova přístupu ke studiu problematiky regulační politiky ve sféře zahraničněpolitické činnosti měly vliv práce známých vědců,

např.: Tsygankov, A. Akhremenko. S., A. Turgambajev, A. Daniyarova, M. Gubaidulina, E. Idrisov, B. Sultanov a mnoho dalších.

Přestože je hodnota vědeckého vývoje těchto vědců pro rozvoj moderní vědy nepochybná, dnes existuje v teorii i praxi zahraniční politiky řada problémů, které je třeba řešit. Zejména se jedná o problémy související s rozvojem koncepce zahraniční politiky Kazachstánu a strategie její realizace, se zdokonalováním mechanismů její realizace ve změněných geopolitických podmínkách, modernizací institucionálních složek mechanismů pro realizaci zahraniční politiky v kontextu globalizace a regionální integrace. Je potřeba zlepšit koncepční a terminologickou podporu procesů tvorby a realizace zahraniční politiky, jejich promítnutí do regulačních právních aktů, informační podporu řídicího mechanismu v procesu implementace zahraniční politiky a sladění opatření státní regulace s požadavky mezinárodních organizací. Relevantní je proto hloubkové studium současného stavu, možných důsledků zahraniční politiky státu a také rozvoj vědecky podložených přístupů ke zlepšení státních mechanismů realizace zahraniční politiky Kazachstánu.

Cílem výzkumu je poskytnout teoretické a metodologické zdůvodnění formování zahraniční politiky státu a vypracovat návrhy na zlepšení zahraniční politiky Kazachstánu s ohledem na změny v současné geopolitické situaci.

Pro dosažení cíle výzkumu byly stanoveny následující úkoly:

- shrnout teoretické poznatky domácích a zahraničních vědců o formování kategoriálního aparátu a specifikaci obsahu hlavních pojmů v oblasti formování a realizace zahraniční politiky;

- shrnout hlavní etapy historie zahraniční politiky Kazachstánu.

- provést analýzu specifik zahraniční politiky Republiky Kazachstán v současné etapě

- vypracovat návrhy na zlepšení zahraniční politiky Kazachstánu s cílem jejího dalšího rozvoje.

Objektem výzkumu je zahraniční politika Kazachstánu.

Předmětem výzkumu je proces formování a rozvoje státní zahraniční politiky Kazachstánu a mechanismy její realizace.

Metodologickým základem výzkumu je soubor metod a technik teorie vědeckého poznání, a konkrétně se jedná o druhy: obecně vědeckých (metody: dialektické,

retrospektivní, terminologické, typologické, systémová analýza, modelování; techniky: analýza a syntéza, komparace, indukce a dedukce, analogie a modelování, abstrakce a konkretizace), konkrétní vědecké (studium obecně uznávaných pojmů a ustanovení ve studiích předních vědců, faktografická a srovnávací analýza) a speciální (sběr informací, seskupování, výpočet absolutních a relativních hodnot, variantní aproximace).

Informačními zdroji studie jsou zákony RK, dekrety prezidenta RK, nařízení vlády RK, normativní právní dokumenty Ministerstva národního hospodářství, Ministerstva financí RK, oficiální materiály Výboru pro statistiku Ministerstva národního hospodářství RK, údaje Národní banky RK, zásadní díla ekonomické teorie a teorie řízení státu, vědecké práce domácích a zahraničních vědců o problémech teorie a praxe zlepšování zahraničněpolitických vztahů, osobní výzkum autora.

Vědecká novost získaných výsledků spočívá v rozpracování autorské koncepce rozvoje zahraniční politiky v podmínkách ekonomické integrace a teoreticko-metodologické analýze dosavadních přístupů veřejné správy k tomuto procesu, která vyústila v navržení nových přístupů k formování právní podpory zahraničněpolitické činnosti, provedení delimitace funkcí veřejné správy, regulace a kontroly mezi jednotlivými orgány výkonné moci v této oblasti.

Praktický význam získaných výsledků spočívá v tom, že společně vytvářejí teoretický, metodologický a metodický základ pro praktické zdokonalení státní regulace a kontroly zahraničněpolitické činnosti v Kazachstánu. Zohlednění hlavních výsledků studie, potřeb moderního rozvoje zahraniční politiky státu umožnilo navrhnout orgánům veřejné správy řadu praktických opatření pro vytvoření účinného mechanismu rozvoje zahraničněpolitické strategie státu. Výsledky studie o zdokonalení mechanismů státní regulace a kontroly zahraničněpolitické činnosti v podmínkách současných integračních procesů v Kazachstánu mohou být využity pro přípravu Koncepce rozvoje zahraniční politiky, Strategie rozvoje státu ve střednědobé a dlouhodobé perspektivě.

Struktura práce zahrnuje úvod, tři kapitoly, závěr, seznam literatury a přílohy.

1 TEORETICKÁ ANALÝZA ZAHRANIČNÍ POLITIKY REPUBLIKY KAZACHSTÁN: VZNIK, VZNIK A VÝVOJ

1.1 VYMEZENÍ, NÁSTROJE A HLAVNÍ SMĚRY ZAHRANIČNÍ POLITIKY MODERNÍCH STÁTŮ

Než přistoupíme ke studiu formování a vývoje zahraniční politiky Republiky Kazachstán, je klíčové určit podstatu a obsah základního pojmu této práce „zahraniční politika státu“.

Stojí za zmínku, že zahraniční politika a související vztahy byly studovány v teorii mezinárodních vztahů snad nejvíce ze všech. Koncepce zahraniční politiky, stejně jako politika obecně, však až dosud zůstává diskutabilní. Zahraniční politika má ve srovnání s domácí politikou jednoznačné specifikum, neboť je realizována v mezinárodní společnosti, jejíž rysy určují její obsah a formy.

Podle některých vědců slovo „politika“ ve vědecké terminologii odpovídá dvěma různým pojmům, pro které se v jiných jazycích, zejména angličtině, používají odlišné pojmy (policy a politics). Typické příklady definic těchto dvou pojmů jsou následující: 1) politika je sféra vztahů mezi různými společenskými skupinami a jednotlivci týkající se využívání institucí veřejné moci k realizaci jejich společensky důležitých zájmů a potřeb; 2) politika obecně je plán, postup nebo jednání přijaté a dodržované nějakým orgánem, vůdcem, politickou stranou apod. Právě v tomto chápání se slovo "politika" používá, když se mluví o veřejné politice a jejích směrech (zahraniční, vnitřní, ekonomické, sociální), právě politika jako směr jednání je předmětem analýzy politiky.

Podle P. A. Cigánkova je zahraniční politika soustavou opatření mezinárodního subjektu zaměřených na zajištění vlivu na chování ostatních subjektů mezinárodních vztahů a přizpůsobení se důsledkům procesů mezinárodního systému.

Podobnou definici uvádějí i A. V. Torkunov a A. V. Malygin, kteří se domnívají, že zahraniční politika státu je soubor činností zaměřených na navazování a udržování vztahů s mezinárodním společenstvím¹.

¹ Современные международные отношения : [учебник для вузов по направлениям подготовки (специальностям) "Международные отношения" и "Зарубежное регионоведение" / А. В. Абрамова и др.] ; под ред. А. В. Торкунова, А. В. Малыгина ; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (Ун-т МИД России). - Москва, 2014. - 687, [1] с.

Akhremenko A. S. uvádí, že "zahraniční politika je obecný postup států v mezinárodních záležitostech, upravující vztahy s jinými státy a institucemi v souladu s potřebami, zásadami a cíli jeho vnitřní politiky².

M. Beznosov se domnívá, že zahraniční politika je činnost státu a dalších politických institucí prováděná na mezinárodní scéně³.

Rozšířenější definici nabízejí T. V. Kaširina a V. A. Avatkov, kteří se domnívají, že zahraniční politika je výsledkem rozhodnutí států jako hlavních aktérů mezinárodních vztahů, nikoliv abstrakcí, a rozhodovatelů jako racionálních hráčů ovlivněných domácími a globálními faktory i vlastním vnímáním mezinárodního prostředí⁴.

Poměrně důležitým problémem při definování zahraniční politiky je problém pochopení jejího vztahu k politice domácí. Protože zahraniční politika je činností státu, nelze ji oddělit od politiky vnitřní, navíc je odvozena od politiky vnitřní. Obsah politiky, objektivně podmíněný vůlí lidu (občanské společnosti), je ve skutečnosti zprostředkován jejím oprávněným institucionálním představitelem – státem. Je to dáno tím, že podstatná část vnitřní a vnější politiky státu je regulována prostřednictvím práva, zákonodárného procesu, přijímání politických a právních rozhodnutí, realizovaných v normativní podobě a založených na mezinárodněprávních principech⁵.

Obecně lze říci, že zahraniční politika závisí na tom, do jaké míry se stát přizpůsobuje prostředí, které má rád a spolupracuje s ním, každý stát se řídí převážně svými národními zájmy, proto je nutná kombinace těchto zájmů a jejich určité zohlednění. Moderní výklad obsahu zahraniční politiky se nemůže omezit na úzce aplikovaný přístup, který redukuje její účel na pragmatické úkoly posouzení přiměřenosti stávající právní úpravy v této oblasti a její další zdokonalování⁶. Je vidět, že zahraniční politika by svou podstatou a společenským účelem měla hrát roli zvláštní a nezbytné součásti veřejné politiky, která pomáhá upevňovat a zajišťovat politická

² Ахременко А. С. Как и зачем измерять и сравнивать государственную состоятельность разных стран мира?: Опыт имперического исследования / А. С. Ахременко, И. Е. Горельский, А. Ю. Мельвиль // Полис. Политические исследования. – 2019. – № 3. – С. 49-68.

³ Beznosov M. Foreign policy in an era of digital diplomacy // Журнал политических исследований. 2021. Т. 5. № 2. – С. 117-123.

⁴ Актуальные проблемы международных отношений и внешней политики в XXI веке / [В. А. Аватков и др.] ; под ред. Т. В. Кашириной и В. А. Аваткова ; Дипломат. акад. М-ва иностр. дел Рос. Федерации. – 2-е изд. – Москва : Дашков и К°, 2018. – 410 с.

⁵ Тургамбаев А. Основные этапы развития внешней политики Республики Казахстан / А. Тургамбаев // Международная жизнь. – 2019. – № 7. – С. 56-65. – EDN WWZYWB.

⁶ S. Frederick Starr, 'First glimpses of Tokayev's Kazakhstan: the listening state?', Atlantic Council, 17 Sept. 2019, <https://www.atlanticcouncil.org/commentary/long-take/first-glimpses-of-tokayevs-kazakhstan/>.

rozhodnutí země, sankcionovaná vůlí lidu a akceptovaná jejími politickými představiteli. Lze tvrdit, že zahraniční politika je pokusem o přizpůsobení národního společensko-politického systému mezinárodnímu a jako celek je zaměřena na dosažení a udržení dynamické rovnováhy mezi nimi, na rozvoj těchto systémů.

Zahraníční politika je podle našeho názoru činnost státu a dalších politických institucí uskutečňovaná na mezinárodním poli, jakož i soubor akcí směřujících k navazování a udržování vztahů se světovým společenstvím, k ochraně národních zájmů a šíření vlastního vlivu na další subjekty mezinárodních vztahů. Zahraniční politika je pokračováním vnitřní politiky, formované na základě mnoha faktorů určených geografickou polohou, historickými vazbami a mentalitou národa, jeho náboženskými, mravními a světonázorovými rysy.

Hlavním cílem zahraniční politiky je zajištění národních zájmů, kterých nelze dosáhnout bez rozvinuté spolupráce, bez respektování oprávněných zájmů ostatních zemí a mezinárodního společenství jako celku.

Z hlediska funkční náplně je zahraničněpolitická činnost státu koncipována tak, aby zajišťovala řešení řady na sobě závislých úkolů:

1. Zajišťování bezpečnosti státu na mezinárodním poli v procesu jeho interakce s jinými zeměmi, utváření a udržování fungování systému mezistátních vztahů na bilaterální, regionální a globální úrovni. V této souvislosti následuje další úkol, a to podporovat proces utváření takového systému mezinárodních vztahů, který v maximální míře přispívá k zájmům národní bezpečnosti země⁷.

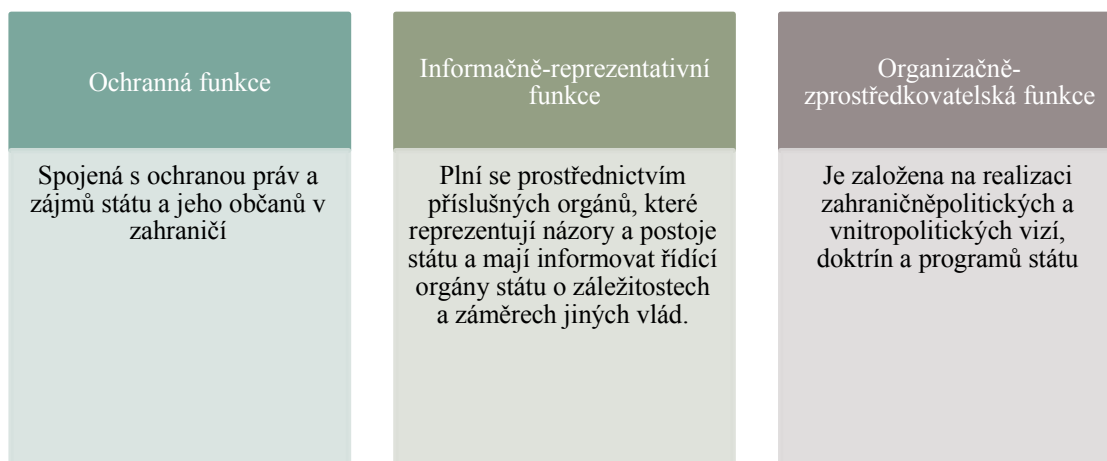
2. Realizace národně-státních zájmů na mezinárodním poli, vytváření příznivých mezinárodních podmínek pro socioekonomický, politický a kulturní rozvoj země.

3. Distribuce a zavedení systému hodnot a ideálů, které jsou základem politického systému společnosti, do praxe mezinárodních vztahů.

4. Korekce zahraničně politické strategie, zahraniční politika státu v souladu s měnícími se podmínkami mezinárodních vztahů.

Pro zahraniční politiku státu jsou charakteristické tři hlavní funkce (obr. 1).

⁷ Raikhan Kaliyeva, 'Kazakhstan v global'nom mire: obzor situazii', *Diplomatiya Zharshysi* [Kazakhstan in the global world: situation review, *Diplomatic Herald*] 1: 11, 2022, pp. 181–6.

Obrázek 1 – Hlavní funkce zahraniční politiky státu

Každý stát se ve své zahraniční politice snaží co nejlépe prosazovat své národní zájmy. Při prosazování svých národních zájmů jednájí státy na mezinárodní scéně různými způsoby.

Na tomto základě se rozlišují čtyři typy zahraniční politiky (tabulka 1)⁸:

Tabulka 1 - Typy zahraniční politiky státu

№	Typ	Charakteristika
1	Agresivní politika	charakterizovaná snahou států sledovat expanzivní cíle prostřednictvím zahraniční politiky, aby vyřešily domácí problémy.
2	Aktivní politika	je založena na hledání rovnováhy sil mezi vnitřními a vnějšími aktivitami státu a na úspěšném plnění jeho role jako subjektu mezinárodní politiky
3	Pasivní politika	je charakteristická pro státy, které jsou hospodářsky, politicky a vojensky slabé a snaží se přizpůsobit mezinárodnímu prostředí tím, že svou zahraniční politiku přesouvají na jiné státy. Taková politika je vlastně zřeknutím se vlastní suverenity nebo její části
4	Konzervativní politika	souvisí se snahou dříve "velkých" států udržet si svůj vliv na mezinárodní scéně a dosáhnout dřívější rovnováhy mezi domácí a zahraniční politikou.

Vývoj funkcí státu v oblasti tvorby a realizace zahraniční politiky je doprovázen dynamickou změnou (rozšiřováním, zužováním, změnou funkčnosti) mechanismů státní správy, kterými se řídí státní orgány odpovědné za realizaci zahraniční politiky a účast v mezinárodních vztazích. Pokud jde o orgány veřejné moci se zvláštní působností v oblasti zahraničních vztahů, jednájí jménem státu, vystupují jako představitelé

⁸ Губайдулина М.Ш. Принципы и выбор внешнеполитических приоритетов Республики Казахстан в концептуально значимых документах (выступление) // Вестник КазНУ. 2009. №4. – С. 3-8.

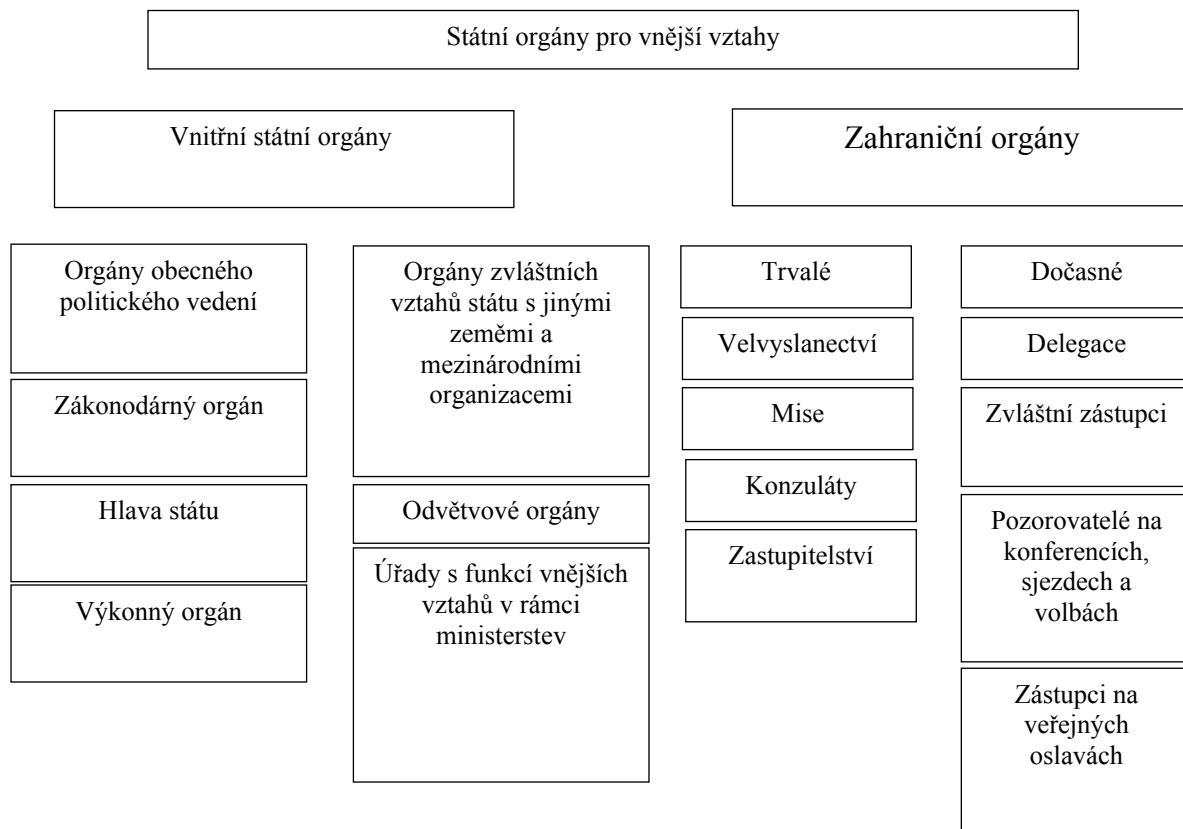
svrchované moci státu v zahraničí a normativní právní akty těchto orgánů, přijaté v rámci jejich působnosti, zavazují stát, který zastupují, k plnění uzavřených smluv a ukládají mu mezinárodněprávní odpovědnost za neplnění podmínek těchto smluv.

Vědec R. Melnichenko navrhl takovou definici státních orgánů vnějších vztahů - "jsou to zvláštní orgány působící na území státu i mimo něj, které zastupují stát v jeho oficiálních vztazích s jinými státy a subjekty mezinárodního práva a zajišťují realizaci cílů zahraniční politiky mírovými, mezinárodním právem stanovenými prostředky, aby byla chráněna práva a zájmy tohoto státu, jakož i jeho organizací a občanů nacházejících se v zahraničí"⁹.

Vědec V. Zorin dělí orgány vnějších vztahů na dvě skupiny: vnitrostátní (centrální) a zahraniční (obrázek 2).

První skupina orgánů vnějších vztahů se zase dělí podle povahy svých funkcí a právního základu na orgány všeobecného politického vedení, jejichž postavení je zpravidla určeno ústavami států, a orgány zvláštních (odvětvových, resortních) vztahů státu s jinými zeměmi.

⁹ Мельниченко Р. Г. Международное право. Учебное пособие. М.: Солон-Пресс, 2020. – 112 с.

Obrázek 2 - Klasifikace orgánů pro vnější vztahy

Zahraniční orgány se také dělí na dva typy – trvalé a dočasné. Proto při posuzování otázek souvisejících s fungováním příslušných státních orgánů považujeme za vhodné zohlednit názor mezinárodních odborníků, kteří je klasifikovali především z hlediska jejich umístění. Toto dělení se nám jeví jako univerzální a navzdory různorodosti moderních politických a ekonomických systémů jej lze aplikovat na všechny země světa. Zároveň je třeba poznamenat, že stát sám určuje, v jakém pořadí a prostřednictvím kterých svých orgánů má plnit své vnější funkce. Jedním z hlavních úkolů státu v mezinárodní dimenzi je volba strategického směru spolupráce s jinými státy, mezinárodními institucemi a organizacemi. Právě procesy tvorby těchto priorit a volby opatření k jejich realizaci jsou však na této cestě velkou překážkou vzhledem k jejich multikriteriální a multialternativní povaze.

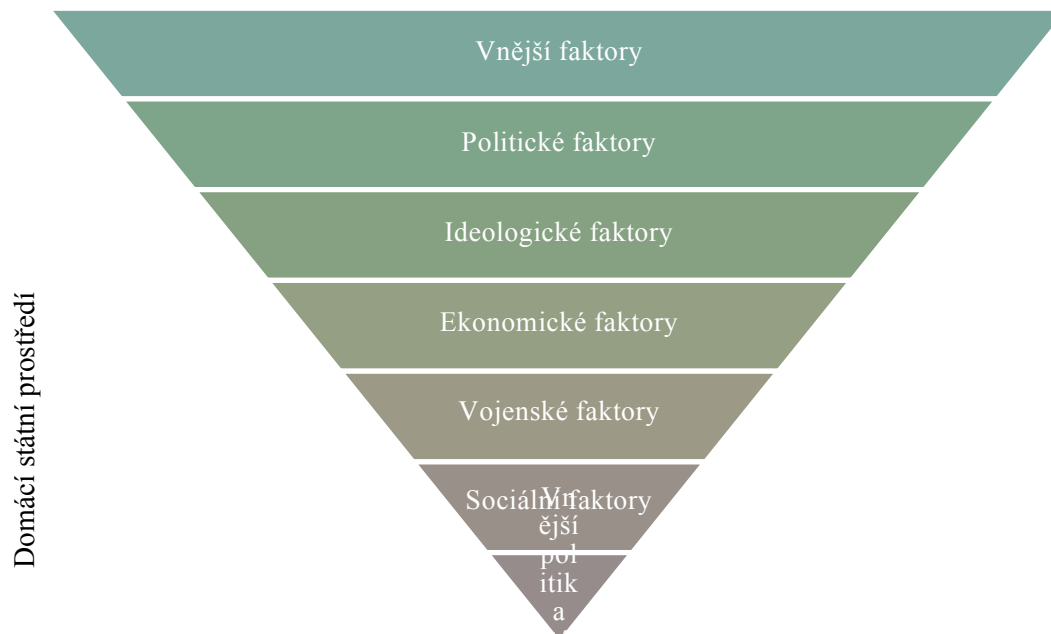
Úspěšná realizace zahraničněpolitických možností státu závisí především na institucionálním mechanismu realizace zahraničních vztahů. Hovoříme o

zahraničněpolitických vládních mechanismech (foreign affairs government structure), které jsou chápány jako činnost státních institucí odpovědných za tvorbu a realizaci zahraniční politiky. Tyto mechanismy mají v každé zemi svá specifika. Ať už jsou však mechanismy tvorby zahraniční politiky jakékoliv, je prakticky nemožné dramaticky změnit zahraničněpolitický kurz státu rozhodnutím určitých osob či orgánů – tyto mechanismy tomu samy zabrání. Stane se tak z různých důvodů, ale nás zajímá zkoumat to z hlediska kombinace systémového přístupu a konceptu, jako je "trychtýř kauzality".

"Trychtýř kauzality" je pojem, který zavedl americký badatel J. Rosenau¹⁰ a podrobněji jej rozpracovali američtí politologové H. Kegley-Mole a J. Whitkopf¹¹. Používají jej k vysvětlení vzniku toho či onoho rozhodnutí určitých aktérů v sociologii (volby, referenda, jiné typy hlasování). Podle těchto vědců všechny informace a podněty všech vlivů tak či onak ovlivňují zahraniční politiku a jsou seskupeny do linií pěti "zdrojů", které se nacházejí v široké části "trychtýře" a otevírají vstup do hlubin politického organismu země. Tento "trychtýř" se pokusíme aplikovat na formování zahraniční politiky státu. V pracích výše uvedených autorů je pořadí vlivů standardní a nelze je měnit. Navrhujeme následující skupiny faktorů vnitřního prostředí státu ovlivňujících formování zahraniční politiky státu (obr. 3): politické faktory; ideologické faktory (zahraničněpolitická propaganda); ekonomické faktory; vojenské faktory; sociální faktory.

¹⁰ Глазунов И.М. Анализ динамики развития международных процессов в работах Джеймса Розенау // Политическая наука. 2016. № 4. – С. 162-178.

¹¹ Лебедева М.М. "Воронка причинности" при исследовании мировых политических процессов // Полис. Политические исследования. 2018. № 5. – С. 60-63.

Obrázek 3 - "Trychtýř kauzality" týkající se formování zahraniční politiky státu

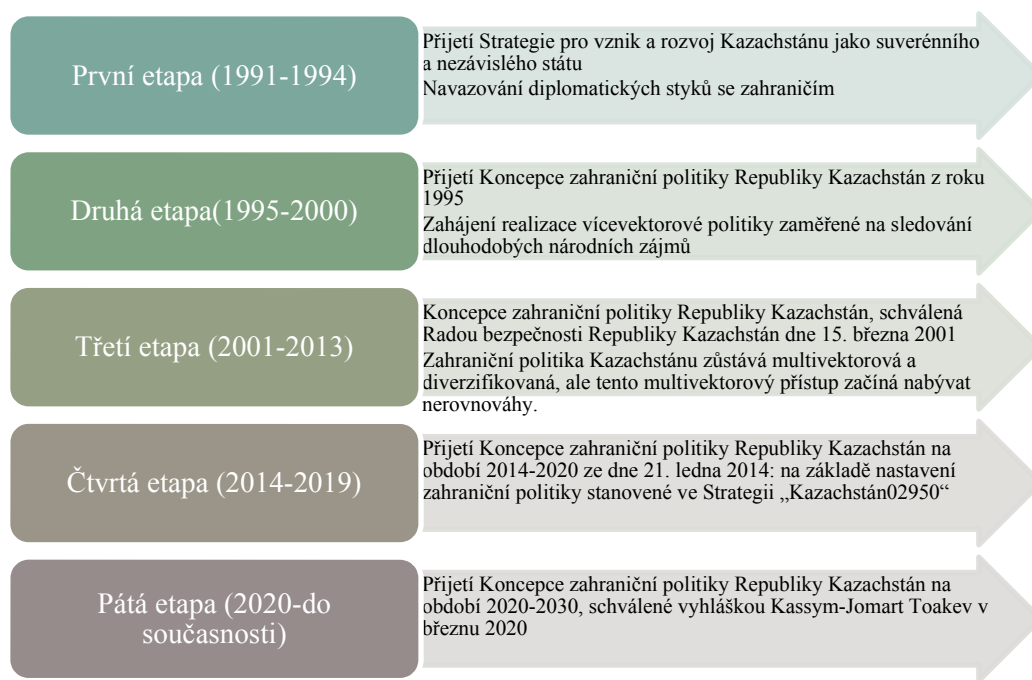
Počet skupin faktorů může být různý a jejich rozmístění libovolné. V závislosti na národní a mezinárodní situaci, vedoucích představitelích a veřejnosti mohou do popředí vystupovat různé faktory. Například v obtížných ekonomických podmínkách – ekonomické, v době sociálních otřesů - sociální, během válečných konfliktů - vojenské a podobně. Vnitřní faktory lze vlastně chápat jako určitá "síta", jimiž se odřezávají nebo proměňují alternativy k těm či oněm manažerským rozhodnutím, která utvářejí zahraniční politiku státu. Tento přístup na jedné straně ukazuje možné směry zahraniční politiky a na druhé straně poskytuje možnost získat varianty rozhodnutí v závislosti na tom, které faktory ("síta") budou brány v úvahu jako prioritní.

Tok alternativních manažerských rozhodnutí spadá hluboko do "trychtýře", jeho stěny určují omezení rozhodování, včetně časových. Obrysy zahraniční politiky jsou vymezeny "na výstupu", v úzké části trychtýře. Při tomto popisu procesu se široká škála výchozích alternativ prosévá do omezeného souboru výchozích alternativ. Přebytkové informace a slabě vyjádřené vlivy jsou odfiltrovány "sítím" a výsledná politika, která vzniká na výstupu, kombinuje stabilitu a kontinuitu kurzu, ale také změny, které byly připraveny souborem vnějších a vnitřních vlivů. Výsledná vnější politika působí také jako vstup do vnějšího prostředí a je zohledněna v další iteraci tvorby vnější politiky.

Zahraniční politika je tedy jednou z nejdůležitějších funkcí státu, jejímž cílem je vzájemně výhodná hospodářská, sociální, informační, právní, vědecká, technická, kulturní a jiná spolupráce mezi státy jako rovnocennými mezinárodními partnery. Orientovaná na národní zájmy a vycházející z vnitřního potenciálu státu, realizace zahraniční politiky by měla současně odpovídat globálnímu směřování států k udržování mezinárodních vztahů, přispívat k jejich stabilizaci a dalšímu rozvoji.

1.2 Historie formování a vývoje zahraniční politiky Kazachstánu

Od 16. prosince 1991, kdy byl přijat zákon "O státní nezávislosti", se Kazachstán vydal cestou rozvoje vlastní zahraničněpolitické strategie. Analýza literatury umožňuje identifikovat pět hlavních etap vývoje zahraniční politiky Kazachstánu.

Obrázek 4 - Hlavní etapy formování a formování zahraniční politiky Kazachstánu

Podívejme se na tyto fáze podrobněji:

První etapu ve vývoji zahraniční politiky Kazachstánu lze objektivně uznat uznáním republiky na mezinárodním poli a navázáním diplomatických vztahů s klíčovými zeměmi. Uznání státu je zvláště důležité v prvních letech formování mladé země. Nutno podotknout, že jedním z prvních států, které uznaly nezávislost Republiky Kazachstán, byly Turecká republika (16. prosince 1991), Ruská federace (17. prosince 1991), Pákistánská islámská republika (20. prosince, 1991), Švýcarsko (23. prosince 1991), Spojené státy americké (26. prosince 1991).

Koncepční přístupy k zahraničněpolitické strategii státu byly stanoveny v článku N.A. Nazarbajev „Strategie pro vznik a rozvoj Kazachstánu jako suverénního a nezávislého státu“, zveřejněná 16. května 1992. Tento článek je vlastně prvním pokusem o pochopení vlastní cesty rozvoje země v obtížných podmínkách. S první strategií byly vytvořeny první státní instituce Republiky Kazachstán: ministerstva, Ozbrojené síly Republiky Kazachstán a speciální služby, celní a diplomatické služby. Byly podniknuty kroky k posílení státní hranice.

Jedním z prvních zemí, které navázaly diplomatické vztahy s Republikou Kazachstán, jsou:

- Spojené státy americké - 26. prosince 1991 zaslal americký prezident George W. Bush (Sr.) osobní poselství prezidentu N. Nazarbajevovi, v němž uznal nezávislost Republiky Kazachstán a navázal diplomatické styky v plném rozsahu;

- Čínská lidová republika - 3. ledna 1992 bylo podepsáno Společné komuniké o navázání diplomatických styků;

- Velká Británie - 19. ledna 1992 bylo podepsáno Společné prohlášení o navázání diplomatických styků;

- Mongolsko - 22. ledna 1992 byl podepsán Protokol o navázání diplomatických styků;

- Francie - 25. ledna 1992 byl podepsán Protokol o navázání diplomatických styků;

- Japonsko - 26. ledna 1992 proběhla výměna nót o navázání diplomatických styků;

- Korejská republika - 28. ledna 1992 byl podepsán Protokol o navázání diplomatických styků.

Druhou etapou vývoje zahraniční politiky byla Koncepce zahraniční politiky Republiky Kazachstán z roku 1995, schválená prezidentským dekretem. Tento dokument poprvé deklaroval význam víceodvětvové politiky zaměřené na dodržování

dlouhodobých národních zájmů. Centrální geografická poloha země v regionu byla hodnocena jako most mezi Západem a Východem. V souladu s koncepcí z roku 1995 stát definoval rozvoj přátelských vztahů s Ruskem a plodných vztahů s Čínou a dalšími zeměmi¹².

Státní orgány včetně ministerstva zahraničních věcí dostaly za úkol co nejdříve dokončit delimitaci státních hranic. Za zmínku stojí, že Koncepce z roku 1995 deklarovala Západ jako prioritu zahraničněpolitické spolupráce Kazachstánu. Jedním z důvodů bylo, že 27. května 1994 se Kazachstán připojil k programu Partnerství pro mír, jehož cílem bylo posílit dialog a vojenskou spolupráci s NATO¹³.

Od prvních dnů nezávislosti se Kazachstán snažil provádět výhradně mírovou zahraniční politiku, což vyústilo ve zřeknutí se čtvrtého největšího (po USA, Ruské federaci a Ukrajině) jaderného raketového arzenálu na světě. Druhá koncepce rovněž hlásala myšlenku omezení zbraní hromadného ničení (ZHN). Je třeba uznat, že právě myšlenka omezení ZHN přinesla Kazachstánu největší dividendy, a to jak z hlediska politického, tak z hlediska image. Kazachstán se dnes stal prvním a jediným státem na světě, který se dobrovolně vzdal jaderných zbraní.

Třetí etapou formování zahraniční politiky Kazachstánu byla Koncepce zahraniční politiky Republiky Kazachstán, kterou schválila Rada bezpečnosti Kazachstánu 15. března 2001. Stejně jako v předchozích Koncepcích je v ní věnována zvláštní pozornost principu multivektorialismu. Pojem "multivektorialismus" je odvozen z pragmatismu a realismu, ze snahy udržet rovnováhu mezi přáními a možnostmi Kazachstánu na mezinárodní scéně.

Vyvažování založené na multivektorialismu často vyvolávalo a stále vyvolává smíšené reakce některých politiků a politologů, ale žádná alternativa se zatím nenašla. Zahraniční politika Kazachstánu zůstává vícevektorová a diverzifikovaná, ale tento vícevektorový přístup začíná získávat na síle. Zvláštní místo v této koncepci navíc zaujímá účast Kazachstánu v mezinárodních organizacích, včetně Konference o

¹² 'Kazakhstan prodlit mnogovektornuyu vneshnyuyu politiki' [Kazakhstan to extend multivector foreign policy], RIA Novosti, 12 June 2019, <https://ria.ru/20190612/1555506307.html>.

¹³ Даниярова А.Е. Взаимодействие Казахстана и Организации Североатлантического договора (НАТО) // Республика Казахстан в системе мировой политики / Под ред. акад. НАН РК А.М.Газалиева. Караганда: Изд-во КарГТУ, 2011. – С. 30.

interakci a opatření k budování důvěry v Asii (CICA), kterou Kazachstán inicioval. Důležitou roli hrají také vztahy s EU a USA¹⁴.

I přes velké přizpůsobení Koncepce zahraniční politiky Kazachstánu z roku 2001 realitě doby došlo v dokumentu k určitým změnám. Vnější hrozby, jako byly teroristické útoky z 11. září 2001, války v Iráku a Afghánistánu, šíření terorismu a řada dalších, si vynutily úplné přehodnocení stavu věcí ve světě. V této souvislosti byly v roce 2005 dekretem prezidenta Nazarbajeva provedeny v Koncepci z roku 2001 určité úpravy. Tentokrát se před Kazachstánem objevil nový problém, který vyžadoval řešení - ochrana zájmů Kazachstánu na světové scéně jako nového regionálního lídra. Zahraničněpolitická strategie se začala řídit pravidlem "nejdříve ekonomika, potom politika". Byly jasně stanoveny priority: Ruská federace, ČLR, USA, EU, střední Asie a islámský svět¹⁵.

Čtvrtou etapou tvorby zahraniční politiky byla Koncepce zahraniční politiky Kazachstánu na období 2014-2020 z 21. ledna 2014, která vycházela z hlavních směrů zahraniční politiky stanovených ve Strategii Kazachstán-2050. Zásadní odlišností této koncepce od všech předchozích bylo zvýšení mezinárodní role Kazachstánu a nástup zásadně nových trendů v moderní globální politice a ekonomice¹⁶.

Strategie "Kazachstán-2050" je orientována na dlouhodobou perspektivu do roku 2050. Tento dokument nastiňuje dlouhodobý strategický cíl - dostat Kazachstán mezi 30 nejrozvinutějších zemí světa¹⁷.

Strategie byla vypracována v podmínkách, které mají na jedné straně zachovat kontinuitu zahraničněpolitického kurzu Kazachstánu a na druhé straně prokázat objektivitu této strategie v podmínkách světové nestability.

¹⁴ Vanderhill R., Joireman S. F., Tulepbayeva R. Between the bear and the dragon: multivectorism in Kazakhstan as a model strategy for secondary powers, *International Affairs*, Volume 96, Issue 4, July 2020, Pages 975–993

¹⁵ Emil Avdaliani Kazakhstan's Expanding Multi-Vector Foreign Policy // Publication: Eurasia Daily Monitor Volume: 20 Issue: 1, January 3, 2023 // <https://jamestown.org/program/kazakhstans-expanding-multi-vector-foreign-policy/>

¹⁶ Идрисов Е.А. Контуры казахстанской дипломатии до 2020 года. Концепция внешней политики РК на 2014-2020 годы и задачи по ее реализации. Материалы «круглого стола» (11 апреля 2014 г.). Алматы, 2014. – С. 108-112.

¹⁷ Послание Президента Республики Казахстан - Лидера Нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана, г. Астана, 14 декабря 2012 года «Стратегия "Казахстан-2050": новый политический курс состоявшегося государства» // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1200002050>

Zhroucení bipolárního systému světového uspořádání a objevení se příznaků multipolarity v mezinárodních vztazích si vyžádalo zahraniční politiku, která by odpovídala realitě současného světa a sloužila národním zájmům Kazachstánu.

Výrazným rysem nové Koncepce zahraniční politiky Republiky Kazachstán na období 2014-2020 byla její publicita. Tím byly sledovány dva cíle. Za prvé, stanovit jasná a konkrétní měřítka pro kazašskou diplomacii. Zadruhé, aby kazašská veřejnost a zahraniční partneři lépe pochopili směr a důležité aspekty zahraniční politiky Kazachstánu¹⁸.

Otevřenost je v souladu s duchem a zásadami informační politiky země, kde je kladen důraz na informování o směrech zahraniční a vnitřní politiky a socioekonomického rozvoje. Tato otevřenost má také praktický význam, neboť vylučuje jakoukoli možnost spekulací.

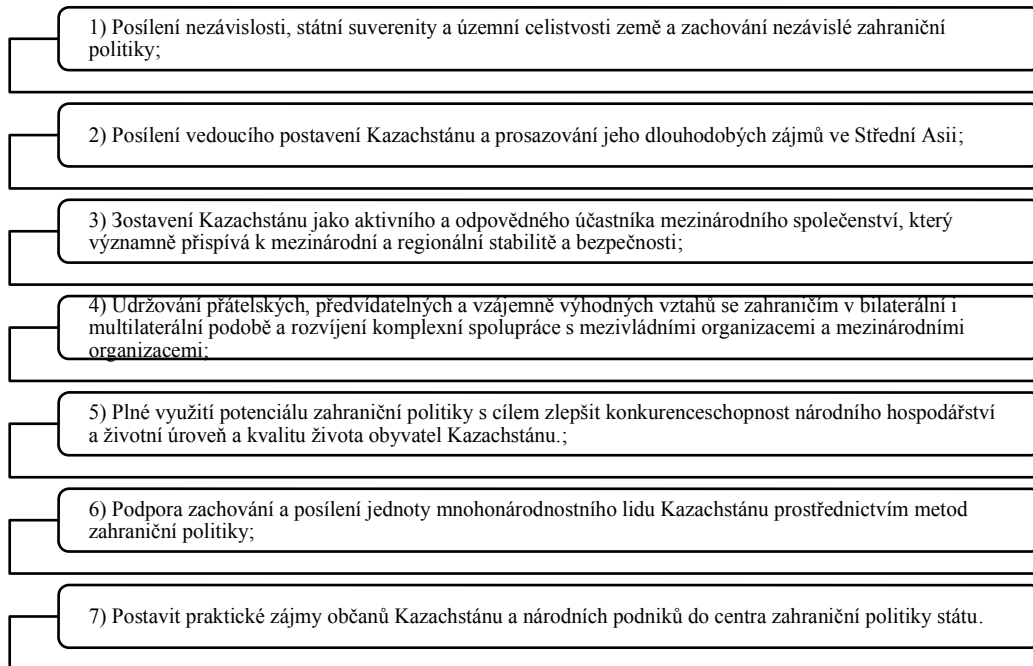
Další zvláštností koncepce je její stručnost. Jasně formulované teze představují filozofii zahraniční politiky Kazachstánu na několik příštích let.

Pátá etapa rozvoje zahraniční politiky Kazachstánu je spojena s přijetím koncepce zahraniční politiky Republiky Kazachstán na období 2020-2030, která byla schválena výnosem Kasyma-Jomarta Tokajeva v březnu 2020¹⁹.

Tato koncepce definuje následující strategické cíle Kazachstánu při realizaci jeho zahraniční politiky (obrázek 5).

¹⁸ Султанов Б.К. Прикладное значение открытой политики. Концепция внешней политики РК на 2014-2020 годы и задачи по ее реализации. Материалы «круглого стола» (11 апреля 2014 г.). Алматы, 2014. – С. 118.

¹⁹ Указ Президента Республики Казахстан от 6 марта 2020 года № 280 «О Концепции внешней политики Республики Казахстан на 2020-2030 годы» // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U2000000280/links>

Obrázek 5 - Hlavní strategické priority zahraniční politiky Kazachstánu do roku 2030

Lze tedy konstatovat, že Kazachstán dosáhl v historicky krátkém období pro stát impozantních úspěchů v rozvoji své státnosti, stal se autoritativním aktérem na světové scéně, jehož názor je brán v úvahu navzdory složitému geopolitickému prostředí a globálním výzvám. Je v životním zájmu Kazachstánu dále upevňovat tendenci k zavedení základních principů mezinárodního práva ve vztazích mezi státy jako prostředku řešení a regulace sporů a rozporů. Vzhledem ke zvláštnostem své geopolitické polohy se Kazachstán drží vícevektorové politiky a sleduje kurz rozvoje vyvážených vztahů s evropskými i asijskými zeměmi.

2 ANALÝZA PRIORIT ZAHRANIČNÍ POLITIKY KAZACHSTÁNU V SOUČASNÉ DOBĚ

2.1 Vliv geopolitické pozice Kazachstánu na jeho zahraniční politiku

Geograficky se Republika Kazachstán nachází v centru Eurasie, což je podle zákonů geopolitiky výhoda, země přímo sousedí se dvěma ze tří nejmocnějších mocností. Na západě a severu s Ruskem a na východě s Čínou²⁰.

Celková délka pozemní státní hranice Republiky Kazachstán je asi 13,3 tisíc km. Naše země sousedí s 5 státy.

Největším sousedem je Ruská federace, se kterou má Kazachstán nejdelší společnou pozemní hranici na světě – více než 7,5 tisíce km. Naše hranice jsou v kontaktu s Čínou na 1,7 tisíce km, s Uzbekistánem - 2,3 tisíce, s Kyrgyzstánem - 1,2 tisíce a s Turkmenistánem - více než 450 km (obrázek 6).

Obrázek 6 - Geopolitická pozice Kazachstánu

²⁰ Кастеева М.А. Принцип многовекторности во внешней политике Казахстана

Zeměpisná poloha Kazachstánu činí zemi přirozenou křižovatkou hlavních tranzitních koridorů z východu na západ, ze severu na jih. Územím Kazachstánu prochází transkontinentální silniční koridor „Západní Evropa – Západní Čína.“ Umožňuje doručit zboží z Číny do Evropy za 10 dní. Na území v okruhu 2 tisíc km od Kazachstánu žije 3,3 miliardy lidí. Doba z většiny evropských měst je pět hodin.

Vnitrozemský stát a rozsáhlé hranice s Ruskem a Čínou považoval za nezbytnou podmínku rozvoje navázání vztahů s regionálními a globálními partnery. Tato touha překonat omezení své geopolitické polohy byla posílena závislostí kazašské ekonomiky na exportu přírodních zdrojů, zejména ropy a zemního plynu.²¹ Podle Nazarbajeva „nedostatečný přímý přístup Kazachstánu k otevřeným mořím a komunikačním zdrojům“ od něj vyžadoval rozvoj kooperačních vztahů se sousedními státy, zejména s Ruskem a Čínou, „které jsou pro nás branou ke světové komunikaci“²²

Výhodná geografická a geopolitická poloha Kazachstánu tak umožňuje rozvoj velkého mezinárodního tranzitního a dopravního komunikačního podnikání v zemi, spojujícího Evropu a Asii letecky, po železnici a silnici, což je zvláště důležité v případě Kazachstánu, který nemá přímý přístup k moři. Ale v éře globalizace nestačí mít centrální geografickou polohu k tomu, abychom byli centrálním hráčem v systému sítí států, je nutné v tomto systému budovat vztahy, které jsou pro zemi prospěšné. Kazachstánu se podařilo vybudovat tento systém vztahů se všemi zeměmi, ve kterých má země zájmy.

2.2 Kazachstán a mezinárodní organizace

Od vyhlášení své nezávislosti Kazachstán vyjadřuje ochotu dodržovat zásady mezinárodního práva. Účelem zahraničně politické doktríny Kazachstánu bylo vytvořit příznivé zahraničněpolitické prostředí pro úspěšnou adaptaci na světový ekonomický systém. Tento postoj se odráží v Ústavě Republiky Kazachstán, Koncepci zahraniční politiky Republiky Kazachstán, legislativních dokumentech, Sděleních prezidenta, strategických a směrných dokumentech. Od prvních dnů obrody státnosti Kazachstán

²¹ Michael Clarke Kazakhstan's Multi-vector Foreign Policy: Diminishing Returns in an Era of Great Power "Pivots"? <https://theasanforum.org/kazakhstans-multi-vector-foreign-policy-diminishing-returns-in-an-era-of-great-power-pivots/#8>

²²Nursultan Nazarbajev, "Strategiia stanovleniia i razvitiia Kazakhstan kak suverennoho gosudarstva," *Kazakhstanskaya Pravda*, May 16, 1992.

pečlivě dbá na principy posilování mezinárodní bezpečnosti a důvěry, rozvíjení politické a ekonomické spolupráce. Od získání nezávislosti je naše země velmi aktivní v zahraniční politice v partnerství s mezinárodními organizacemi a získala si velkou důvěru a respekt mezinárodního společenství. Kazachstán například v posledním desetiletí spolupracoval s mezinárodními organizacemi, byl zvolen nestálým členem Rady bezpečnosti OSN, hostil mezinárodní výstavu EXPO-2017, podepsal dohodu o partnerství a spolupráci s Evropskou unií, připojil se k Asii -Evropské setkání a Světová obchodní organizace. Kazachstán si získal důvěru a respekt mezinárodního společenství ve světové politice ²³.

Zahraniční politika Kazachstánu je založena na zásadách otevřenosti, míru, rovnováhy a důslednosti. Diplomatičké vztahy byly navázány s více než 100 zeměmi²⁴. Zahraniční politika Diplomatičké vztahy byly navázány s více než 100 zeměmi . Dnes je Kazachstán členem více než 40 autoritativních mezinárodních organizací a prosazuje vícevektorovou zahraniční politiku založenou na komplexní vícestruktúře. Seznam klíčových mezinárodních organizací, se kterými Kazachstán spolupracuje, je uveden v tabulce 2.

Tabulka 2 - Seznam klíčových mezinárodních organizací, se kterými Kazachstán spolupracuje ²⁵

№	Název mezinárodní organizace	Popis	Rok vstupu Kazachstánu
1	OSN	Vytvořeno po druhé světové válce za účelem udržení a posílení mezinárodního míru a bezpečnosti a rozvoje spolupráce mezi státy.	1992
2	OSCE	Největší světová regionální bezpečnostní organizace. Je zaměřena na předcházení a odstraňování následků konfliktů, řešení krizových situací.	1992
3	SNS	Upravuje vztahy spolupráce mezi státy, které byly dříve součástí SSSR.	1991
4	WHO	Řeší globální zdravotní problémy, poskytuje mezinárodní poradenství, stanovuje standardy.	1992
5	MMF	poskytuje zemím za určitých podmínek krátkodobé a střednědobé	1992

²³ Decree of the President of Kazakhstan on the Foreign Policy Concept of Kazakhstan for 2020–2030, 6 March 2020, https://www.akorda.kz/ru/legal_acts/decrees/o-koncepcii-vneshnei-politiki-respubliki-kazahstan-na-2020-2030-gody

²⁴ Erzhan Kazykhanov. Kazakhstan: building a nuclear-safe world // American Ambassadors Review, Fall 2017, <https://www.americanambassadors.org/publications/ambassadors-review/fall-2017/kazakhstan-building-a-nuclear-safe-world>

²⁵ КАЗАХСТАН — ЧЛЕН МНОГИХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ. ЭТО ПРОСТО ПОНТЫ ИЛИ НА ЧТО-ТО ВЛИЯЕТ? <https://masa.media:7081/ru/site/kazakhstan-chlen-mnogikh-mezhdunarodnykh-organizatsiy-eto-prosto-ponty-ili-na-cto-to-vliyaet>

		půjčky. Účelem organizace je rozvíjet mezinárodní spolupráci ve finanční a obchodní sféře a podporovat hospodářský rozvoj zúčastněných zemí.	
6	MAAE	Mezinárodní organizace pro rozvoj spolupráce v oblasti mírového využití atomové energie, poskytuje mezinárodní doporučení, stanovuje standardy.	1994
7	UNICEF	Chrání a prosazuje práva a blaho dětí. Zvláštní pozornost je věnována dětem z ohrožených skupin, včetně dětí s mentálním postižením.	1992
8	SCO	Hlavními úkoly je posilování stability a bezpečnosti, boj proti terorismu a separatismu. Extremismus, obchod s drogami, rozvoj ekonomické spolupráce, energetické partnerství, vědecká a kulturní interakce	2001
9	ECO	Cílem je vytvářet příznivé podmínky pro ekonomický rozvoj v regionu Blízkého východu a Střední Asie, navazovat vzájemně výhodnou hospodářskou spolupráci a vzájemnou pomoc v různých aspektech sociokulturního, vědeckého a technologického rozvoje	1992
10	CSTO	Mezi hlavní úkoly patří ochrana územního a hospodářského prostoru zemí účastnicích se smlouvy před vnějšími vojenskými a politickými agresory, mezinárodními teroristy a také před rozsáhlými přírodními katastrofami.	2002
11	OIC	Vytvořeno pro spolupráci mezi muslimskými státy, společnou účast na aktivitách na mezinárodní scéně, dosažení stabilního rozvoje zúčastněných zemí.	1995
12	WTO	Zabývá se otázkami mezinárodního obchodu a regulací obchodních a politických vztahů členských zemí.	2015

15. listopadu na 76. zasedání OSN v New Yorku byla Kazašská republika zvolena členem Rady OSN pro lidská práva (HRC) na období 2022-2024. Kazachstán byl navíc v letech 2017-2018 zvolen nestálým členem Rady bezpečnosti OSN a generální tajemník OSN upozornil celý svět nejen na Kazachstán, ale i na regionální problémy. V předvečer 30. výročí nezávislosti Republiky Kazachstán roste role a vliv země v mezinárodních a regionálních organizacích v oblasti zahraniční politiky a získává si vysokou důvěru světového společenství²⁶.

Kazachstán jako celek tak v posledních letech dokončil proces připojení ke všem autoritativním a vlivným mezinárodním organizacím. V současné době je úkolem promítnout do praktické realizace strategických zájmů Republiky Kazachstán na mezinárodním poli.

2.3 Spolupráce mezi Kazachstánem a Evropskou unií

²⁶ Kukeyeva F.T., Aугan M.A., Nyshanbayev N.K., Aitymbetov N.I. THE ROLE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN THE FOREIGN POLICY OF KAZAKHSTAN// АДҘАМ ӘЛЕМІ. – 2022. - №2(92). – С. 133-140

Evropská unie a Kazachstán jsou partnery od získání nezávislosti republiky v roce 1991. V prosinci 2015 podepsaly Evropská unie a Kazachstán Dohody o rozšířeném partnerství a spolupráci (EPCA). Tato nová dohoda, která je první svého druhu, kterou EU podepsala s partnerem ve Střední Asii, posouvá spolupráci mezi EU a Kazachstánem na novou úroveň a představuje důležitý milník ve více než 25 let starém EU-Kazachstánu. vztah.

Dne 1. března 2020 vstoupil v platnost SRPS, který ratifikovaly všechny členské státy EU a Evropský parlament. EPCA podporuje a posiluje spolupráci mezi EU a jejími členskými státy s Kazachstánem v klíčových oblastech, jako je usnadnění obchodu a investic, spravedlnost a vnitřní věci, hospodářská a finanční spolupráce, energetika a doprava, životní prostředí a změna klimatu, zaměstnanost a sociální politika, kultura, výzkumná práce.

Mezi Evropskou unií (EU) a Republikou Kazachstán se rozvinulo úzké obchodní a hospodářské partnerství:

- EU je prvním obchodním partnerem Kazachstánu, který představuje 40 % zahraničního obchodu země.

- EU je největším investorem v Kazachstánu a představuje 48 % celkového přílivu přímých zahraničních investic (FDI) a přibližně 60 % celkových umístění přímých zahraničních investic²⁷.

Statistické údaje o vývoji zahraničně-obchodních vztahů mezi Kazachstánem a Evropskou unií jsou uvedeny v tabulce 3.

Tabulka 3 - Statistické údaje o vývoji zahraničně-obchodních vztahů mezi Kazachstánem a Evropskou unií, mil. USD

Název	2017	2018	2019	2020	2021
Celkem					
Obchodní obrat	78 102,9	94 769,7	97 774,9	86 469,9	101 736,5
Vývoz	48 503,3	61 111,2	58 065,6	47 540,8	60 321,0
Dovoz	29 599,6	33 658,5	39 709,3	38 929,1	41 415,4
Země EU					
Obchodní obrat	30 015,8	37 669,0	31 528,1	24 863,6	30 073,3
Vývoz	24 276,4	31 023,6	24 834,7	18 341,4	24 109,3
Dovoz	5 739,4	6 645,4	6 693,4	6 522,2	5 964,0
Podíl EU v:					

²⁷ Европейский Союз и Казахстан https://www.eeas.europa.eu/kazakhstan/evropeyskiy-soyuz-i-kazakhstan_ru?s=222

Obchodní obrat	38,4	39,7	32,2	28,8	29,6
Vývoz	50,1	50,8	42,8	38,6	40,0
Dovoz	19,4	19,7	16,9	16,8	14,4

Ekonomika Kazachstánu se opírá především o ropný sektor, stejně jako o těžbu uhlí a uranu a dalších důležitých surovin. Kazachstán je největším dodavatelem energetických zdrojů do EU a přispívá k diverzifikaci energetických zdrojů na trhy EU.

Kazachstán dodává 70 % své ropy do zemí EU (asi 6 % celkového dovozu EU) a je třetím největším dodavatelem do EU mezi nečleny Organizace zemí vyvážejících ropu, po Rusku a Norsku. Kazachstán vyváží plyn do Ruska, Ukrajiny a Číny.

EU a Kazachstán úzce spolupracují za účelem rozvoje v rámci různých nástrojů.

Kazachstán může získat finanční a technickou pomoc od EU v rámci evropského nástroje pro demokracii a lidská práva (EIDHR), nástroje na podporu stability a míru (IcSP), nástroje pro spolupráci v oblasti jaderné bezpečnosti, nástroje partnerství a podpory kvalitního vzdělávání a výměna studentů v rámci programu ERASMUS +.

Kazachstán je rovněž způsobilý získat finanční prostředky z nástroje regionální rozvojové spolupráce (DCI). V listopadu 2019 zahájila delegace EU v Astaně tři nové regionální programy financované EU v celkové výši 28 milionů EUR na podporu obchodu, právního státu a investic a růstu ve Střední Asii.

Od roku 2014 Kazachstán, který získal status země se středními příjmy, není příjemcem bilaterální pomoci v rámci DCI. EU však nadále podporuje rozvoj Kazachstánu prostřednictvím regionálních a tematických programů²⁸.

Shrneme-li vše výše uvedené, je třeba poznamenat, že za více než dvacet let spolupráce mezi Republikou Kazachstán a EU se rozvinuly pevné a stabilní vztahy. Vývoj formování bilaterálních vztahů naznačuje obrovská a plodná práce obou stran. Byly navázány oficiální bilaterální kontakty, vytvořen právní rámec, navázána oboustranně výhodná spolupráce ve všech perspektivních oblastech interakce. Velmi důležité byly rozsáhlé zkušenosti, které strany nashromáždily v činnostech na mezinárodní úrovni, v práci na prosazování mírových a protijaderných iniciativ, včetně otázky posilování regionální bezpečnosti. Kazachstán a EU dosáhly vysoké úrovně politických vztahů, vytvořily si pozitivní pozice ve spolupráci v hospodářské, sociální, humanitární, obchodní a investiční oblasti. Strany posílily vzájemné vztahy v

²⁸ Шукушева Е. В. Сотрудничество Казахстана и Европейского союза (исторический анализ) // Вестник гуманитарного образования. – 2021. – № 2(22). – С. 56-70.

bezpečnostních otázkách v rámci OBSE. Podpis dohody mezi Republikou Kazachstán a EU v roce 2015 předurčil novou úroveň oboustranně výhodných a dosud dlouhodobě efektivních partnerství.

2.4 Americký směr kazašské diplomacie

Spojené státy americké byly první zemí, která uznala nezávislost Kazachstánu v roce 1991 a od té doby jsou loajálním partnerem v oblasti bezpečnosti a hospodářského rozvoje. Spojené státy americké otevřely své velvyslanectví v Almaty v lednu 1992 a poté se v roce 2006 přestěhovaly do nového hlavního města Astana (v roce 2019 přejmenovaného na Nur-Sultan a v roce 2022 se vrátilo do Astany). Spojené státy otevřely generální konzulát v Almaty v roce 2009. V letech od doby, kdy Kazachstán získal nezávislost, navázaly tyto dvě země silné a rozsáhlé dvoustranné vztahy, které jsou od roku 2018 společně označovány jako rozšířené strategické partnerství.

Podle oficiálních stránek vlády USA v roce 2022 je 86 % amerického obchodu realizováno s Kazachstánem (3,8 miliardy), 7 % patří Uzbekistánu, zbývajících 7 % je rozděleno mezi Tádžikistán, Kyrgyzstán a Turkmenistán.

Podle kazašských statistických zdrojů činil v roce 2021 vývoz Kazachstánu do Spojených států 0,8 miliardy USD, dovoz ze Spojených států - 1,4 miliardy USD.

Hlavními komoditami zasílanými do USA jsou ropa (48 %) a feroslitiny (38 %). Nechybí ani zásoby síry, fosforu, tantalu, olova, uranu, ale i pšeničného lepku. Ze Spojených států se nakupuje široký sortiment zboží, především letadla, auta a motory, léky, ale i drůbeží maso a další.

Tabulka 4 - Statistické ukazatele obchodních a ekonomických vztahů mezi Kazachstánem a USA

Název	2017	2018	2019	2020	2021
Celkem					
Obchodní obrat	78 102,90	94 769,70	97 774,90	86 469,90	101 736,50
Vývoz	48 503,30	61 111,20	58 065,60	47 540,80	60 321,00
Dovoz	29 599,60	33 658,50	39 709,30	38 929,10	41 415,40
USA					
Obchodní obrat	1 635,50	2 223,40	2 246,10	1 699,90	2 223,20
Vývoz	390,4	955,2	894,8	536,1	872,2
Dovoz	1 245,10	1 268,20	1 351,30	1 163,80	1 351,00

Podíl USA v:					
Obchodní obrat	2,1	2,3	2,3	2,0	2,2
Vývoz	0,8	1,6	1,5	1,1	1,4
Dovoz	4,2	3,8	3,4	3,0	3,3

Kromě toho jsou Spojené státy trvale mezi třemi největšími investory v kazašské ekonomice (spolu s Nizozemskem a Švýcarskem) a drží 23% podíl na celkových FDI ve 3. čtvrtletí roku 2022.

Hrubý příliv amerických přímých zahraničních investic za 3. čtvrtletí roku 2022 činil 5,0 miliardy USD, což je o 1,9 miliardy USD neboli o 59 % více než ve stejném období roku 2021. To je také rekord ve srovnání se stejným obdobím let 2005–2021.

V Kazachstánu je 688 podniků s americkou účastí, z toho 22 zástupců velkých a středních podniků. 4 z 9 velkých amerických společností působících v Republice Kazachstán se nacházejí v regionu Atyrau. Hlavní objem amerických investic směřoval do těžebního sektoru, kde jsou USA spolu s Nizozemskem a Francií hlavním investorem.

Americká vládní pomoc Kazachstánu je zaměřena na boj proti nadnárodním hrozbám (obchodování s lidmi, drogami, terorismem a šíření zbraní hromadného ničení), na podporu rozvoje soudnictví a donucovacích orgánů, posílení veřejné role občanské společnosti a média, zlepšení investičního a obchodního prostředí Kazachstánu, pomoc vládě při poskytování efektivních sociálních služeb, boj proti korupci a počítačové kriminalitě a podpora úsilí Kazachstánu zvýšit výrobu levné, čisté energie.

Kazachstán byl tedy vždy hlavním obchodním a ekonomickým partnerem Spojených států ve Střední Asii.

2.5 Země Blízkého, Středního východu a Kazachstán.

V roce 2022 dosáhly vztahy s většinou zemí blízkovýchodního regionu důležitého milníku – 30. výročí navázání diplomatických vztahů. Nejvyšší představitelé naší země i států regionu si vzájemně blahopřáli a vyjádřili připravenost pokračovat v budování a udržování navázaných vztahů.

Přátelské vztahy se zeměmi regionu lze hodnotit podle podpory v těžkých časech. Během lednových událostí vyjádřili vůdci a vysocí představitelé států Blízkého východu sympatie a podporu úřadům a lidu Kazachstánu²⁹.

Největšími událostmi byly návštěvy a setkání prezidenta Kazachstánu na nejvyšší úrovni s vůdci Íránu, Kataru, Spojených arabských emirátů a Saúdské Arábie.

Katar

Dokument o navázání diplomatických vztahů mezi Kazachstánem a Katarem byl podepsán 1. července 1993, velvyslanectví Republiky Kazachstán v Dauhá bylo otevřeno v květnu 2007. Velvyslanectví státu Katar v Republice Kazachstán funguje od března 2008.

V obchodní, ekonomické a investiční sféře je kazašsko-katarská spolupráce vysoce ceněna. Podle Úřadu národní statistiky Republiky Kazachstán činil obchodní obrat mezi oběma zeměmi v lednu až červnu 2022 1 566 000 USD. V roce 2021 dosáhl objem obchodu 6 339 600 tisíc amerických dolarů, vývoz - 5 921 000 dolarů, dovoz se zvýšil na 418 600 dolarů. V roce 2020 dosáhl obchodní obrat 8 550 000 amerických dolarů.

Tabulka 5 - Statistické ukazatele obchodních a ekonomických vztahů mezi Kazachstánem a Katarem, miliony dolarů.

Název	2017	2018	2019	2020	2021
Obchodní obrat	0,1	0,4	2	8,6	6,3
Vývoz	0,1	0,2	1,9	5,8	5,9
Dovoz	0	0,2	0,1	2,8	0,4

Kazachstán a Katar společně realizovaly řadu projektů v různých oblastech. V roce 2019 byl podle Dauhá - Almaty - Hong Kong - Dauhá zahájen první nákladní let Qatar Airways a 19. listopadu 2021 byl zahájen přímý let Qatar Airways na trase Dauhá - Almaty.

V roce 2021 přední katarská IT společnost Snoonu oficiálně otevřela centrum pro inovace a technologický vývoj v mezinárodním technoparku Astana Hub. S Ministerstvem digitálního rozvoje, inovací a leteckého průmyslu Republiky Kazachstán

²⁹ Evelyn Goh, 'Great powers and hierarchical order in Southeast Asia', *International Security* 32: 2, Winter 2017–2018, pp. 113–57.

byl schválen společný pracovní program k rozvoji vzájemně výhodné spolupráce mezi Kazachstánem a Katarom v oblasti nejnovějších technologií.

V roce 2021 země podepsaly tripartitní memorandum o výstavbě závodu na zpracování mléka v regionu Almaty mezi Kazakh Invest, zemědělským holdingem Dinara Group a katarskou společností Baladna.

V září 2018 byla v Astaně otevřena škola šejka Tamima bin Hamada Al-Thaniho, kterou postavili a darovali Katarové k 20. výročí hlavního města Kazachstánu.

V červnu 2021 bylo podepsáno memorandum o výstavbě perinatálního centra ve vesnici Otegen Batyr, okres Ili, region Almaty³⁰.

Saúdská arábie

Diplomatické vztahy mezi Republikou Kazachstán a Královstvím Saúdské Arábie byly navázány 30. dubna 1994.

Velvyslanectví Kazachstánu v Rijádu bylo otevřeno 13. prosince 1995 a od 28. prosince 2007 působí v Džiddě Konzulát Republiky Kazachstán, který 5. srpna 2019 získal statut generálního konzulátu.

V září 1994 se uskutečnila první oficiální návštěva prezidenta Republiky Kazachstán N.A.Nazarbajeva v Království, která položila základy oboustranně výhodné spolupráce mezi oběma zeměmi a určila vyhlídky pro rozvoj mnohostranných vazeb. Výsledkem jednání byla podepsání Rámcové dohody o spolupráci v obchodní, ekonomické, investiční, technické a kulturní oblasti a také v oblasti sportu a záležitostí mládeže.

S podporou Saúdské Arábie byla v Kazachstánu realizována řada významných projektů v oblasti vzdělávání, zdravotnictví, kultury a infrastruktury v hodnotě více než 120 milionů dolarů.

Statistické ukazatele obchodních a ekonomických vztahů mezi Kazachstánem a Saúdskou Arábií jsou uvedeny v tabulce 6.

Tabulka 6 - Statistické ukazatele obchodních a ekonomických vztahů mezi Kazachstánem a Saúdskou Arábií, miliony dolarů.

³⁰ Как развивались казахстанско-катарские отношения в течение 29 лет https://baigenews.kz/kak-razvivalis-kazahstansko-katarskie-otnosheniya-v-techenie-29-let_140025/

Název	2017	2018	2019	2020	2021
Obchodní obrat	23,2	19,5	8,6	4,1	8,7
Vývoz	15,8	8,1	3,1	1,4	5,5
Dovoz	7,4	11,4	5,5	2,7	3,2

Vývoz Kazachstánu do Saúdské Arábie se v letech 2020-2021 téměř zečtyřnásobil.

Írán

Základy spolupráce mezi oběma zeměmi byly položeny během oficiální návštěvy prvního prezidenta Kazachstánu N. Nazarbajeva v Íránu v listopadu 1992. Během návštěvy byl podepsán protokol o zřízení smíšené mezivládní komise pro obchodní, hospodářskou, průmyslovou a vědeckou spolupráci.

Dalšímu posílení přátelských vztahů napomohla návštěva prezidenta Iráku A. H. Rafsandžáního v říjnu 1993.

Během návštěv hlavy státu v Teheránu v květnu 1996 a říjnu 1999 byla podepsána řada hospodářských dohod o dopravě, tranzitu a ropě a plynu.

Statistické ukazatele obchodních a hospodářských vztahů mezi Kazachstánem a Íránem jsou uvedeny v tabulce 7.

Tabulka 7 - Statistické ukazatele obchodních a hospodářských vztahů mezi Kazachstánem a Íránem, v milionech USD

Název	2017	2018	2019	2020	2021
Obchodní obrat	552,1	519,1	377,4	238,1	440,9
Vývoz	484,0	429,4	295,9	128,5	275,3
Dovoz	68,1	89,7	81,5	109,6	165,6

Obchod mezi Kazachstánem a Íránem za rok 2021 činil 440,9 milionu dolarů. Kazašský vývoz činil 275,3 milionu dolarů. Dovoz dosáhl 165,6 milionu dolarů.

Obchodní obrat mezi Kazachstánem a Íránem v roce 2020 činil 238,1 milionu dolarů, což bylo o 37,2 % méně než v předchozím roce. Zároveň se vývoz z Kazachstánu snížil o 56,4 % na 128,9 milionu USD. Dovoz dosáhl 109,6 milionu USD, což bylo o 32,6 % více než v předchozím roce.

I přes silný rozvoj diplomatických a obchodně-ekonomických vztahů Kazachstánu s Blízkým východem stále přetrvává řada problémů v tomto sektoru:

- nedostatečně rozvinutý potenciál obchodního obratu. Pokud se podíváme na statistické údaje za rok 2021, celkový obchod mezi Kazachstánem a Blízkým východem činil pouhých 1,4 miliardy amerických dolarů. Je to způsobeno nedostatečným rozpracováním nomenklatury zboží pro společný obchodní obrat. Protože při každém organizování obchodních cest na ministerské úrovni se neustále řeší otázka rozšíření seznamu možného zboží pro vývoz, stejně jako dovozu kazašského zboží na blízkovýchodní trh,

- Existují vážné problémy při vytváření dopravního a logistického spojení mezi středoasijským regionem a Blízkým východem.

Výhlídky zahraniční politiky Kazachstánu vůči Blízkému východu a Střední Asii budou přímo záviset na vyřešení těchto problémů.

2.6 Formování euroasijských priorit zahraniční politiky

Kazachstánu

Od konce roku 1991, po rozpadu SSSR, získaly bývalé sovětské republiky suverenitu a začaly budovat státnost na nezávislém základě, včetně posílení politického a hospodářského systému na novém právním základě s přihlédnutím k mezinárodnímu právu.³¹

Bývalé postsovětské země se po rozpadu SSSR dlouho neúčastnily globálního integračního procesu. Hlavní a jedinou integrační strukturou v tomto období zůstalo Společenství nezávislých států (SNS), které vzniklo na počátku 90. let. V září 1993 podepsali prezidenti členských států SNS smlouvu o vytvoření hospodářské unie. Tato smlouva však nikdy nerozvinula rozsáhlou hospodářskou unii v postsovětském prostoru a ještě více přispěla k regionalizaci postsovětského prostoru a interakci ve formátu "regionální unie plus bilaterální vazby".

V této souvislosti se již v roce 1994 projevila potřeba kvalitativně nového integračního sdružení, které by umožnilo zemím regionu efektivně vzájemně působit a

³¹ Алибеков С. Т. Таможенное право Республики Казахстан.– Алматы: Нур-пресс, 2015.- С.46

zapojit se do světových integračních procesů³².

Studie umožnila periodizovat proces utváření celní unie mezi Běloruskou republikou, Republikou Kazachstán a Ruskou federací.

1. etapa (1.01.2010-1.07.2010). V této fázi interakce byly provedeny následující činnosti:

- byl zaveden jednotný systém celní a netarifní regulace;
- komisím celní unie byly v souladu s přijatými mezinárodními smlouvami svěřeny pravomoci v oblasti celní a netarifní regulace zahraničního obchodu;
- začal vytvářet jednotný obchodní režim se třetími zeměmi;
- dosavadní omezující opatření tarifní a netarifní regulace ve vzájemném obchodu byla na základě uzavřených dohod zrušena;
- prováděl společnou kontrolu zboží na rusko-kazašské hranici.

2. etapa od 1. 7. 2010 V této fázi byl uveden v účinnost Celní kodex celní unie a byl přijat jeho jednotný metodický základ. Kromě toho v této fázi vstoupily v platnost samostatné mezinárodní dohody pro členské země celní unie. V této fázi byly kontrolní funkce převedeny na vnější hranici Běloruska a Ruska. Od 01.01.2011 se celní odbavení zboží a vozidel provádí pomocí jednotných formulářů dokumentace na celním orgánu země účastníci se celní unie, jejíž rezident je účastníkem zahraniční ekonomické aktivity

3. etapa od 1.07.2011. V této fázi došlo k úplnému zrušení celní kontroly a celního odbavení na vnitřních hranicích Celní unie. V roce 2012 začal fungovat soud EurAsEC.

4. etapa je spojena se vznikem Euroasijské hospodářské unie na základě Celní unie, o jejímž vzniku podepsali prezidenti Běloruska, Kazachstánu a Ruska 29. května 2014 v Astaně. EAEU začala zajišťovat volný pohyb kapitálu, zboží, služeb a pracovních sil a také začala provádět koordinovanou, dohodnutou či jednotnou politiku v odvětvích hospodářství definovaných Smlouvou a mezinárodními smlouvami v rámci Unie.

Studie tak umožnila odlišit následující klíčové rysy Euroasijské hospodářské unie od jiných světových forem ekonomické integrace:

Za prvé, na rozdíl od evropské integrace, která obsahuje významný politický aspekt, je euroasijská integrace čistě ekonomickým procesem. Pokud v rámci EU existují nadnárodní politické struktury, které rozhodují v oblasti zahraniční politiky, bezpečnostního systému,

³² Васильева Н.А., Лагутина М.Л. Формирование Евразийского союза в контексте глобальной регионализации// ЕЭИ. -№3. – 2012. – С.19-29

tvorby zákonů, soudních řízení atd., pak jsou regulační orgány UK obdařeny výhradně ekonomickými pravomocemi.

Za druhé, pokud se EU v této fázi nemůže stát zdrojem rozvoje pro nové potenciální účastníky, pak je integrace do EAEU sama o sobě nezbytnou podmínkou rozvoje. EU rozvinula svůj integrační potenciál a není již připravena nejen přijímat nové členy do svých řad, ale ani budovat spolupráci se svými partnery za rovných podmínek.

Uvedené rysy euroasijské integrace ukazují její vysoký potenciál. Úspěch jeho realizace však přímo závisí na politické vůli vedení zemí budoucí „velké“ EAEU.

Vytvoření Euroasijské hospodářské unie má pro zúčastněné země velký význam, protože má přispět k vytvoření základních podmínek pro urychlení přechodu těchto zemí do neoindustriální fáze sociálního pokroku.³³

Analyzujeme statistická data odrážející dynamiku současného stavu Euroasijské hospodářské unie (Tabulka 8).

Tabulka 8 - Ukazatele vzájemného obchodu zbožím mezi členskými státy Euroasijské hospodářské unie (Objem exportních transakcí ve vzájemném obchodu)

	Milión americký dolar	V % do leden - prosinec 2020	Podíl, %	
1	2	3	4	
EEU	42 536,4	93,3	100,0	
Včetně: Arménie	392,1	153,0	0,9	100,0
Bělorusko	14,1	v 2,1 p.		3,6
Kazachstán	6,0	142,9		1,5
Kyrgyzstán	1,0	v 2,8 p.		0,3
Rusko	371,0	151,5		94,6
Bělorusko	11 255,1	102,2	26,5	100,0
Arménie	22,0	79,1		0,2
Kazachstán	363,7	69,3		3,2
Kyrgyzstán	48,7	87,9		0,4
Rusko	10 820,7	104,0		96,2
Kazachstán	3 917,6	76,5	9,2	100,0
Arménie	0,3	39,1		0,0
Bělorusko	31,9	59,6		0,8
Kyrgyzstán	376,2	72,6		9,6
Rusko	3 509,2	77,2		89,6
Kyrgyzstán	417,5	104,4	1,0	100,0
Arménie	0,0	X		0,0

³³ Golam Mostafa, 'The concept of "Eurasia": Kazakhstan's Eurasia policy and its implications', *Journal of Eurasian Studies* 4: 2, 2021, pp. 160–70.

Bělorusko	3,3	58,5		0,8
Kazachstán	275,0	117,4		65,9
Rusko	139,2	87,1		33,3
Rusko	26 554,1	92,1	62,4	100,0
Arménie	957,2	91,1		3,6
Bělorusko	15 144,3	97,1		57,0
Kazachstán	9 426,9	86,8		35,5
Kyrgyzstán	1 025,7	78,9		3,9

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat³⁴

Objem vzájemného obchodu Euroasijské hospodářské unie v lednu až prosinci 2021 činil 42,5 miliardy USD, neboli 93,3 % ve srovnání s odpovídajícím obdobím roku 2020. Celkový pokles objemu vzájemného obchodu za leden až prosinec 2021 ve srovnání se stejným obdobím předchozího roku činil 3 068,9 mil. USD, neboli 6,7 %. U minerálních výrobků se ukazatel snížil o 3 645,4 mil. USD (o 24 %), u strojů, zařízení a vozidel – o 114,2 mil. USD (o 1,5 %), u kovů a kovových výrobků – o 65 4 mil. USD (o 1,3 %).

Tabulka 9 - Vývoz a dovoz zboží ve vzájemném obchodu EAEU (mil. USD)

Stát	Vývoz	Dovoz	Saldo	V % od ledna do prosince 2020	
				vývoz	dovoz
Arménie	392,1	1 075,2	-683,1	153,0	108,7
Bělorusko	11 255,1	15 369,8	-4 114,7	102,2	89,3
Kazachstán	3 917,6	9 666,0	- 5 748,4	76,5	86,2
Kyrgyzstán	417,5	1 544,6	-1 127,1	104,4	76,8
Rusko	26 554,1	14 322,4	12 231,7	92,1	101,0

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat³⁵

Celkový objem zahraničního obchodu se zbožím členských států Euroasijské hospodářské unie (dále jen EAEU) se třetími zeměmi v roce 2021 činil 509,7 miliardy dolarů. Celkový objem zahraničního obchodu se zbožím členských států Eurasijské hospodářské unie (dále jen EAEU) v roce 2021 činil 509,7 miliardy USD, z toho vývoz zboží 308,4 miliardy USD, dovoz 201,3 miliardy USD. V porovnání s rokem 2020 se objem obrátu zahraničního obchodu snížil o 12 %, tj. o 69,6 miliardy USD, vývoz o 17,5 % (o 65,4 miliardy USD), dovoz o 2 % (o 4,2 miliardy USD). Přebytek zahraničního obchodu činil 107,1 miliardy dolarů oproti 168,3 miliardy dolarů v roce 2020. Objem zahraničního obchodu se zbožím členských států EAEU se třetími zeměmi v roce 2021 je uveden v tabulce 10.

Ke změnám objemů zahraničního obchodu se zbožím členských států EAEU se třetími

³⁴ Статистические данные Евразийской экономической комиссии [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.eurasiancommission.org/ru>

³⁵ Статистические данные Евразийской экономической комиссии [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.eurasiancommission.org/ru>

zeměmi dochází současně s významným působením řady vnějších a vnitřních faktorů, z nichž hlavní jsou tyto

- volatilita vzájemných směnných kurzů v zemích EAEU;
- znehodnocení národních měn vůči americkému dolaru;
- omezení vzájemných dodávek zboží v rámci unie, která z jakéhokoli důvodu zavedly její členské státy;
- změny ve struktuře dodávek zboží, a to jak v důsledku integračních opatření (dodávky ropy z Kazachstánu do Číny), tak v důsledku zprísnění celního režimu.

Tabulka 10 - Dynamika ukazatelů zahraničního obchodu se zbožím členských států EAEU se třetími zeměmi pro rok 2021, mil. USD.

Stát	Vývoz	Dovoz	Saldo	V % od ledna do prosince 2020 vývoz dovoz	
EEU	308 444,9	201 344,6	107 100,3	82,5	98,0
Včetně:					
Arménie	1 390,8	2 169,7	-778,9	113,3	97,8
Bělorusko	12 162,5	12 205,9	-43,4	77,7	93,3
Kazachstán	32 858,0	15 508,9	17 349,1	80,5	80,1
Kyrgyzstán	1 126,0	2 374,4	-1 248,4	105,2	115,3
Rusko	260 907,6	169 085,7	91 821,9	82,8	100,2

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat³⁶

Obrázek ukazuje určité pozitivní trendy do konce roku 2021. Zatímco tedy v lednu 2021 došlo k výraznému poklesu obrátu zahraničního obchodu na 30,1 miliardy USD, na konci prosince 2021 to bylo již 54,2 miliardy USD. Obrázek vykazuje určité pozitivní trendy na konci roku 2021. POZITIVNÍM TRENDEM JE, ŽE NA KONCI PROSINCE 2021 TO BYLO JIŽ 54,2 MLD. DOLARŮ. Pozitivním trendem je také to, že pokles zahraničního obchodu EAEU se ve všech třech čtvrtletích zpomalil. Na konci třetího čtvrtletí klesl v dolarovém vyjádření pouze o 4,8 % a dovoz se zvýšil o 3,3 %. Na pozadí nepříliš povzbudivých výsledků v prvním a druhém čtvrtletí to dává naději, že krize bude překonána a ekonomika vstoupí do fáze růstu.

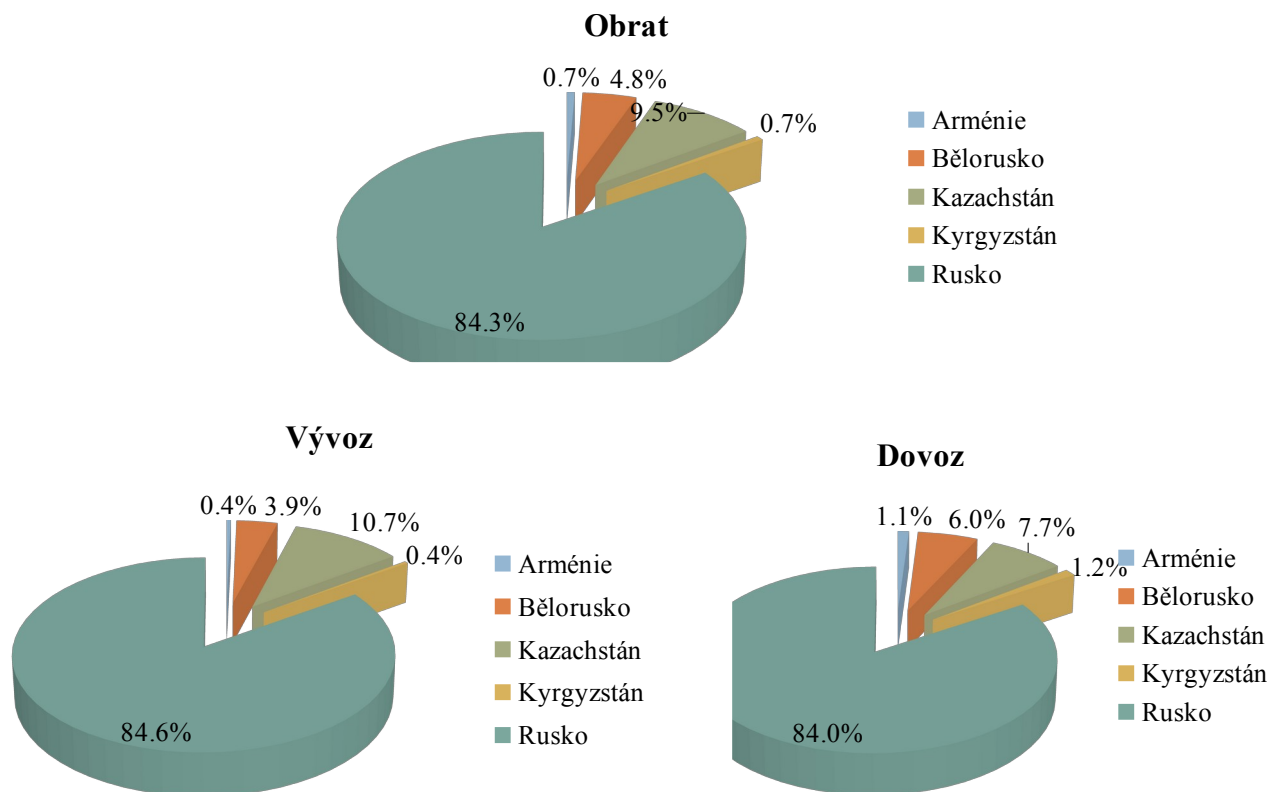
Příspěvky členských států EAEU k celkovému zahraničnímu obchodu (v procentech z celkového objemu EAEU) byly rozloženy následovně (graf 7).

Z obrázku je patrné, že Ruská federace se na struktuře obrátu zahraničního obchodu Eurasijské hospodářské unie podílí více než 80 %, zatímco zbývající 4 země dohromady méně než 20 %.

V komoditní struktuře vývozu členských zemí EEU do třetích zemí dominují nerostné produkty (60,6 % celkového vývozu členských zemí EEU do třetích zemí), kovy a výrobky z

³⁶ Статистические данные Евразийской экономической комиссии [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.eurasiancommission.org/ru>

nich (10,5 %) a chemické výrobky (6,7 %). Ruská federace prodává na zahraničním trhu přibližně 80 % těchto výrobků.

Obrázek 7 - Příspěvky členských zemí EAEU k souhrnným ukazatelům zahraničního obchodu (v procentech z celku za EAEU)

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat³⁷

Největší podíl na dovozu zaujímají stroje, zařízení a dopravní prostředky (43,3 % z celkového dovozu), výrobky chemického průmyslu (18,5 %), potravinářské výrobky a

³⁷ Евразийский экономический союз. Итоги 2021 [Электронный ресурс]. Режим доступа: // <http://inozpress.kg/news/view/id/50321>

zemědělské suroviny (13,2 %). Zhruba 80 % objemu nákupů tohoto zboží mimo EAEU realizuje Ruská federace.

Tabulka 11 charakterizuje strukturu vývozu a dovozu zboží v zahraničním obchodě pro rok 2021.

Tabulka 11 - Údaje o vývozu a dovozu obecně za EAEU podle skupin zboží v závislosti na jeho účelu (investiční, meziproduktové, spotřebitelské)

Název	Vývoz			Dovoz		
	Mil. Dolar USD	v % z celkového počtu	v % za leden až prosinec 2020	Mil. Dolar USD	v % z celkového počtu	v % za leden až prosinec 2020
Celkem	308 444,9	100,0	82,5	201 344,6	100,0	98,0
Z toho:						
Investiční zboží	8 117,0	2,6	97,8	44 818,3	22,3	97,9
Meziprodukty včetně:	261 379,9	84,7	79,4	83 673,1	41,6	97,2
energetické zboží	181 583,8	58,9	75,6	614,7	0,3	63,7
Ostatní meziprodukty	79 796,1	25,8	89,7	83 058,4	41,3	97,6
Spotřební zboží včetně:	10 810,6	3,5	111,8	65 293,3	32,4	95,4
potravinařské výrobky	6 548,4	2,1	109,7	17 922,0	8,9	89,2
nepotravinářské výrobky	4 262,2	1,4	115,3	47 371,3	23,5	98,0

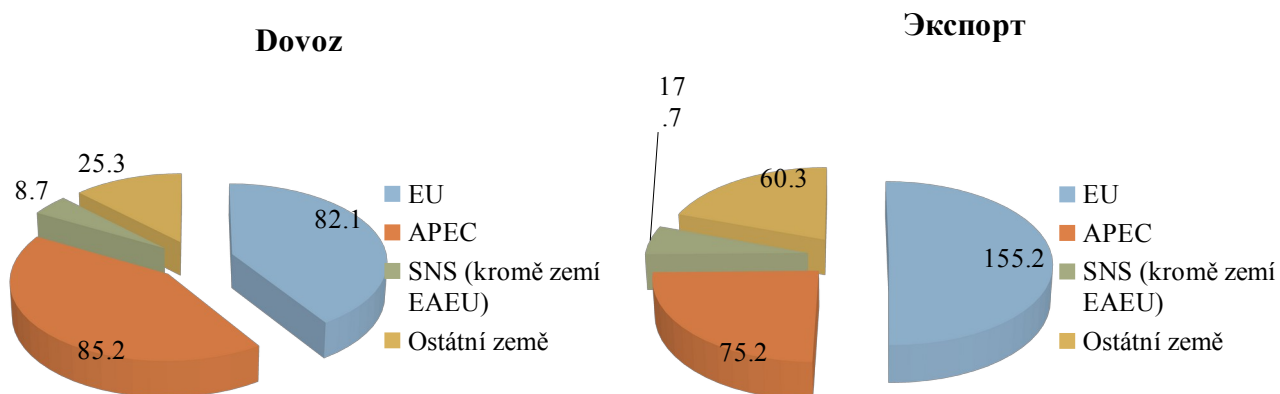
Zdroj: vlastní zpracování na základě dat³⁸

Většinu vývozu členských států EAEU tvoří meziprodukty (84,7 %), z toho energetické produkty tvoří 58,9 % a ostatní meziprodukty 25,8 % celkového vývozu. V dovozu členských států EAEU převažují meziprodukty (41,6 % celkového dovozu) a spotřební zboží (32,4 %). Investiční zboží tvoří 22,3 %.

Rozdělení objemu zahraničního obchodu členských států EAEU podle skupin zemí pro rok 2021 je znázorněno na obrázku 8.

Hlavním odběratelem zboží vyváženého členskými státy EAEU je Evropská unie (50,3 % celkového vývozu). Ze zemí Evropské unie jsou nejvýznamnější dodávky zboží do Nizozemska (10,9 %), Německa (7,3 %), Itálie (6,3 %) a Polska (3,4 %). Do zemí APEC směřovalo 24,2 % vývozu, z toho 10,7 % do Číny, 3,3 % do Jižní Koreje a Spojených států a 3,2 % do Japonska. Země SNS prodaly 5,8 % vyvezeného zboží, z toho 3,3 % na Ukrajinu. Vývoz do Turecka představoval 4,8 % celkového vývozu EAEU.

³⁸ Евразийский экономический союз. Итоги 2021 [Электронный ресурс]. Режим доступа: // <http://inozpress.kg/news/view/id/50321>

Obrázek 8 - Rozdělení objemů zahraničního obchodu členských zemí EAEU podle skupin zemí pro rok 2021, mld. USD USA

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat³⁹

Dovozní nákupy jsou soustředěny do zemí APEC (42,3 % celkového dovozu zboží) a Evropské unie (40,8 %). Ze zemí APEC jsou největší objemy v Číně (22,7 %), Spojených státech (6,4 %), Japonsku (3,7 %), Jižní Koreji (2,8 %). Ze zemí Evropské unie jsou významné dodávky z Německa (11,2 %), Francie a Itálie (po 4,7 %). 4,3 % zboží bylo zakoupeno v zemích SNS, z toho 2,7 % na Ukrajině. Turecko se na celkovém dovozu členských zemí EAEU podílí 1,9 %.

Největším ekonomickým přínosem pro Kazachstán v EAEU je možnost využít jeho tranzitního potenciálu s jednotnými přepravními tarify v prostoru EAEU.

Země by měla především v tomto ohledu využívat své geografické zvláštnosti – centrální polohu v euroasijském regionu a blízkost Číny. Vybudovaná dopravní infrastruktura zase přispěje k rozšíření výroby, zvýšení jejich kapacity a zvýšení obchodu v tuzemsku i v zahraničí.

Nejvýznamnějšími dopravními koridory pro zemi a pro EAEU jako celek jsou čínsko-kazachstánsko-ruský železniční koridor Transasijské magistrály, který vede k ruské transsibijské magistrále a BAM, jakož i západoevropsko- Západočínská dálnice vytvořená Čínou, Kazachstánem a Ruskem jako severní část čínského megaprojektu

³⁹ Евразийский экономический союз. Итоги 2021 [Электронный ресурс]. Режим доступа: // <http://inozpress.kg/news/view/id/50321>

Hedvábná stezka Economic Belt (SREB). Další trasa vede po lince Urumqi – Dostyk – Omsk – Moskva – země EU. Námořní trasa SREB rovněž zahrnuje průjezd územím Kazachstánu s přístupem do Kaspického a Černého moře: první trasa vede z Urumči přes kazašský přístav Aktau a dále do EU s využitím gruzínských přístavů; druhá - od Urumči přes Kazachstán a Střední Asii až po Írán a Turecko⁴⁰.

Vznik republiky jako tranzitního uzlu by měl doprovázet rozvoj široké sítě dopravních a logistických center (TLC) se strategickým rozložením v každém z regionů země (na západě - námořní přístav Aktau, v jih - Almaty, na severu - Astana, na východě - FEZ "Korgos").

Podle Světové banky Kazachstán v posledních letech cílevědomě rozvíjel nejen dopravní infrastrukturu, ale zlepšil i stav logistiky na svém území. Podle indexu rozvoje logistiky v roce 2016 se republika umístila na 77. místě mezi 160 zeměmi světa, ve srovnání s rokem 2014 vzrostla o 11 pozic a předběhla země jako Rusko (99), Ukrajina (80), Uzbekistán (118), Bělorusko (120) a Kyrgyzstánu (146), stejně jako Íránu (96) a Gruzii (130).

Dopravní infrastruktura republiky přitom stále zaostává v uplatňování moderních dopravních technologií a vyžaduje technologickou modernizaci⁴¹. A v rámci EAEU přispějí k plnému využití dopravního a tranzitního potenciálu Kazachstánu následující faktory: snížení dopravních nákladů, spojení tranzitních schopností všech zemí unie, debyrokratizace přepravních procedur, rozvoj logistické základny, snížení nákladů na dopravu, spojení tranzitních kapacit všech zemí unie, odbyrokratizace přepravních procedur, rozvoj logistické základny, snížení nákladů na přepravu, zajištění přepravy, přeprava, přeprava, přeprava, přeprava, přeprava, přeprava, přeprava a přeprava. a možnost rovného přístupu k ruským plynovodům a přístavům v Baltském moři.

Proces sjednocení tranzitních tarifů železnic zemí CES již byl zahájen. Na základě výsledků projednávání otázek sjednocení tranzitních tarifů rozhodla Euroasijská hospodářská komise o sjednocení těchto tarifů. Jednotný tarif pro přepravu zboží přes námořní přístavy byl stanoven na 19,44 USD za 1 tunu na 500 km a za tranzit - 33,76

⁴⁰ Участие Казахстана в ЕАЭС: плюсы и минусы [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://eurasian-studies.org/archives/2664> (10.05.2016)

⁴¹ К.Е. Тауенов, М.О. Жумагулов Modernization and national interests of Kazakhstan in foreign policy: statement of problem // BULLETIN Abay Kazakh National Pedagogical University, 2017 // <https://articlekz.com/en/article/18501>

USD. Jde o jeden z problémů, jehož řešení směřuje k posílení role tranzitního potenciálu Kazachstánu v Euroasijské hospodářské unii⁴².

A posledním bodem, na který bych rád upozornil, jsou časté závěry expertů z partnerských států, že Rusko nevyužívá Euroasijskou unii ani tak k ekonomickým, jako ke geopolitickým účelům.

Rusko skutečně získává z této unie méně ekonomických výhod než kterákoli jiná země EAEU. Ruská federace zároveň souhlasila s rozdělením cel nepřiměřených objemu její ekonomiky a se stejným počtem hlasů při rozhodování členských států asociace, neboť fungování Euroasijské unie do určité posiluje politickou pozici země.

Ale Kazachstán má jistě své vlastní geopolitické výhody z účasti v EAEU. Tím hlavním je vyrovnávání pozic v ekonomice a vlivu v čínském regionu, nemluvě o možnosti vybudování jednotné, a tedy udržitelné tranzitní politiky.

Negativní změny probíhající ve vzájemném obchodu mezi členskými státy EAEU jsou tedy odrazem globálních i regionálních trendů a jsou způsobeny řadou objektivních vnějších i vnitřních faktorů. I přes obtížné podmínky pro realizaci vzájemného obchodu mezi členskými státy EAEU dochází od počátku roku 2021 k trvalému nárůstu jeho výsledných nákladových charakteristik a slábnutí negativního vlivu cenového faktoru. Udržení růstového trendu položí základ pro dosažení pozitivních výsledků ve vývoji vzájemného obchodu mezi EAEU v roce 2023. V souvislosti se zužováním vnitřního trhu v důsledku přerozdělování obchodních toků členských států EAEU ve prospěch EAEU se zvyšuje podíl zboží EAEU na trhu Unie. Další rozvoj vzájemného obchodu mezi členskými státy EAEU zahrnuje pokračování komplexní a systematické práce členských států EAEU a Komise pro rozvoj integrace prostřednictvím důsledného provádění ustanovení Smlouvy o Unii.

⁴² Байтенова Л.М., Тлеубердиева С.С., Аргынгазинов А.А. Роль эффективной экономической интеграции республики Казахстан в ЕАЭС// Вестник Университета Туран. - №4(68). – 2015. – С.9-14

3 PRIORITYNÍ ÚKOLY ZAHRANIČNÍ POLITIKY REPUBLIKY KAZACHSTÁN V PODMÍNKÁCH MODERNÍCH GEOPOLITICKÝCH ZMĚN

3.1 Nové trendy a směry strategického partnerství Kazachstánu se zahraničím

Konsolidace mezinárodního prostředí, růst napětí mezi globálními aktéry a zvyšující se četnost místních konfliktů vyvolávají otázku posílení bezpečnosti každé země. Tyto složité vnější podmínky nutí věnovat pozornost stavu mezinárodního prostředí Kazachstánu. Regionální prostředí je pro zemi vnějším okruhem, který kromě toho, že tlumí impulsy z globálního systému, může díky své nestabilitě zvyšovat jejich negativní dopad. Stav věcí ve Střední Asii a v prostoru SNS má přímý dopad na národní bezpečnost Republiky Kazachstán.

Dnešní Střední Asie podléhá zásadní geopolitické transformaci. Její geopolitické postavení v mezinárodním systému se mění; mezi globálními a regionálními mocnostmi se odehrává nová "velká hra", která se v mnoha ohledech liší od předchozích geopolitických "her". Počet "hráčů" se zvýšil ze dvou na několik, státy regionu se z objektů změnily v subjekty geopolitiky.⁴³

Rostoucí krize ve vztazích mezi Ruskem a západními zeměmi kvůli rozdílným přístupům k řešení konfliktu na Ukrajině zároveň hrozí, že v budoucnu zpřetrhá důležité vazby v globálním ekonomickém systému. Při dnešních reáliích, zejména při koncentraci obyvatelstva v městských aglomeracích, složité struktuře globální dělby práce a mezinárodní výměně zdrojů, bude mít tento proces nevratné důsledky pro celkovou světovou bezpečnost

To vše představuje vážnou výzvu pro zahraniční politiku Kazachstánu. Současné kroky republiky na mezinárodní scéně pochopitelné a oprávněné. Vycházejí z diplomatických zkušeností Kazachstánu, které získal za léta své nezávislosti při neutralizaci negativního vlivu destabilizujících faktorů na naši zemi. Vyvážený postoj Kazachstánu v současné době umožňuje nejen minimalizovat šíření negativního vlivu

⁴³ Reuel R. Hanks, "Multi-vector politics" and Kazakhstan's emerging role as a geo-strategic player in central Asia', *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 11: 3, 2020, p. 259

ukrajinské krize, ale také omezit eskalaci rozporů mezi regionálními a světovými mocnostmi. Stejného principu se drží i další sousední země, což umožňuje udržet celkovou rovnováhu vztahů i v tak složitém prostředí. Zahraničněpolitická strategie Kazachstánu založená na multivektorismu, vyváženosti a pragmatismu je tedy v současných podmínkách neoptimálnější.

Pro Kazachstán je tedy klíčové udržovat konstruktivní vztahy jak se zeměmi Západu (v širším smyslu se státy, které podporují Ukrajinu v rusko-ukrajinském konfliktu), tak s Ruskem. Čína by teoreticky mohla snížit svou závislost jak na Západě, tak na Rusku, přičemž obchod s Čínou se v prvních sedmi měsících roku 2022 zvýšil o 38 %, ale ne v krátkodobém horizontu. Prudké urychlení sblížení s Čínou by navíc mohlo Kazachstán učinit závislým na jediné zemi, čemuž se kazašské vedení snaží již léta vyhnout.

Složitá situace v regionu vyžaduje, aby kazašský stát věnoval větší pozornost středoafriickým zemím a svým vztahům s Uzbekistánem, Kyrgyzstánem, Turkmenistánem a Tádžikistánem. Postavení Kazachstánu jako regionálního lídra jej zavazuje k hlubšímu zapojení do řešení regionálních problémů, které jsou vysoce konfliktní, aby byla zachována přijatelná úroveň bezpečnosti ve Středoafriické republice. Je třeba zintenzivnit politiku Kazachstánu ve středoasijském regionu.

V této souvislosti podle našeho názoru proces regulace zahraniční ekonomické činnosti vyžaduje komplexní přístup, který zahrnuje výběr vhodných faktorů pro posílení mezinárodní spolupráce, vypracování metod analýzy a vytvoření účinného systému pro rozvoj exportního potenciálu Kazachstánu s ohledem na současné světové trendy.

Především je třeba poznamenat, že podle principů jejich stimulačního vlivu na vývoz lze metody státní regulace rozdělit na přímé (poskytování úvěrů, pojištění a přímých záruk vývozcům) a nepřímé (úpravy platební bilance; poskytování úvěrů, pojištění a záruk bankám, které financují vývoz zboží a služeb domácích podniků). Navrhujeme provést následující reformy v systému metod státní regulace vývozního potenciálu Republiky Kazachstán.

1. Reformovat fiskální politiku. Pro realizaci souboru opatření k rozvoji a realizaci exportního potenciálu Kazachstánu potřebujeme roční rozpočtové příspěvky, jejichž objem by měl být stanoven na základě stávající světové praxe a přizpůsoben

současnému stavu národního hospodářství a stanovené struktuře kazašského exportu. Zároveň je důležité, aby centrální organizace vytvořila a nabídla podnikatelským subjektům balíček služeb na podporu exportu, počínaje informační a poradenskou podporou exportních operací, asistencí při realizaci výstavních aktivit na cílových trzích a finanční a pojistnou podporou exportní výroby a prodeje.

Vzhledem k nedostatku státních finančních zdrojů v Kazachstánu bude podle našeho názoru účinnost řízení státního exportního potenciálu podmíněna realizací následujících opatření.

Za prvé, uplatnění souboru daňových a celních pák na podporu vývozců a souboru nástrojů exportní "infrastruktury" a finančních nástrojů jako neúčinnějších prostředků mobilizace exportního potenciálu odvětví. Uplatňování systému daní na dodávky jednotlivých komoditních položek, jejichž výčet není rozsáhlý, se provádí především v rozvojových zemích. Z opatření daňové regulace a státní podpory rozvoje exportu v Kazachstánu by bylo účelné následující: snížení zdanitelného zisku podniků subjektů FEA o výši výdajů na školení vysoce kvalifikovaného personálu; provádění výzkumných a experimentálních prací a zavádění jejich výsledků; vytvoření a fungování služeb pro mezinárodní průzkum trhu (zejména účtování výdajů na získání relevantních informací); rozvoj prodejních a servisních sítí za Tato nezdanitelná částka by neměla přesáhnout určitou výši (8-10 % zisku).

Za druhé, použití rozpočtových prostředků na financování konkrétních vývozních projektů. Tento typ pobídkových opatření lze klasifikovat jako nejradikálnější, který má jak pozitivní, tak negativní důsledky aplikace. Pro mladá exportní odvětví je tedy v počátečních fázích zásadní přímá státní podpora ve formě dotací a příspěvků. Na druhou stranu je nadměrné využívání tohoto nástroje v rozporu s duchem a pravidly WTO a ničí konkurenční posun ve vyspělých exportních odvětvích. Z finančních opatření státní podpory rozvoje exportu v Kazachstánu by bylo vhodné přiznat podnikatelským subjektům právo získat dotace ze státního rozpočtu na inovační práce (až do výše jedné třetiny příslušných výdajů za předpokladu, že ne méně než tyto výdaje jsou financovány komerčními bankami nebo jinými nevládními strukturami). Současně by opatření na podporu exportu na úkor státního rozpočtu měla splňovat normy a požadavky, které vymezují postup při poskytování státní podpory exportu přijímaný ve světové praxi.

Za třetí, zvýšením kladného nebo snížením záporného salda obchodní bilance prostřednictvím efektivního řízení exportního potenciálu, které snižuje rozpočtový deficit a pomáhá budovat aktivní platební bilanci. V tomto případě vystupují domácí vyvážející podniky při sestavování platební bilance jako institucionální jednotky se sídlem v Kazachstánu.

Vysoce rozvinuté ekonomiky využívají přebytky obchodní bilance k vyrovnání záporných sald kapitálu a služeb. Přechodné a rozvojové ekonomiky zase mohou dovážet více high-tech zařízení a zboží, které v důsledku strukturálních deformací národního hospodářství nevyrábějí domácí výrobci v dostatečné míře. Rovnováhy platební bilance se tedy nedosahuje prostřednictvím devizových rezerv, ale prostřednictvím rovnováhy obchodní bilance⁴⁴.

2. Reforma měnové a finanční politiky. Předpokládá soubor opatření státu (vlády) a centrální banky (NBK) v oblasti měnových vztahů s cílem ovlivnit platební bilanci, směnné kurzy a konkurenceschopnost národní produkce, včetně exportně orientovaných odvětví národního hospodářství. Jinými slovy, měnová politika je důležitým nástrojem pro realizaci exportního potenciálu Kazachstánu na světových trzích zboží a kapitálu.

Účetní (diskontní) forma měnové politiky, která je zaměřena na regulaci směnného kurzu, pohybu kapitálu a platební bilance, by podle našeho názoru měla v podmínkách současné finanční a hospodářské krize v Kazachstánu zajistit snížení úrokových (diskontních) sazeb z úvěru zejména pro domácí výrobce-exportéry.

Dívčí forma měnové a finanční politiky, která spočívá v regulaci měnového kurzu nákupem a prodejem zahraniční měny (dívčí) ve stejných krizových podmínkách hospodářské recese Kazachstánu, by podle našeho názoru měla zajistit "agresivnější" devizové intervence s cílem mobilizovat především exportní potenciál domácích průmyslových odvětví, který zvýší jejich konkurenceschopnost na zahraničních trzích.

Realizace výše uvedených metod měnové politiky v řadě vysoce rozvinutých zemí - USA, Velké Británii, Německu, Francii, Japonsku, přesvědčivě prokázala svou účinnost. Aplikace těchto finančních nástrojů v Kazachstánu, kde jsou velmi vysoké diskontní sazby a prudce snížený (devalvovaný) kurz národní měny, ukázala jejich velkou zpozdilost, slabost NBK a kvantitativní omezení absolutních a relativních finančních ukazatelů (hodnot).

⁴⁴ Мировая экономика. Экономика стран и регионов. Под ред. В.П.Колесова, М.Н.Осьмовой: учебник для академического бакалавриата. – М.: Издательство Юрайт, 2015. – С.34

Poté, co Kazachstán "prošel" finanční a hospodářskou krizí, nabývá při řešení problému rozvoje exportního potenciálu velký význam mechanismus měnové a finanční stimulace vývozu nestátními subjekty. Soukromý sektor může pomoci státu financovat domácí export. Stát by měl podporovat především komerční bankovní a pojišťovací instituce, aby směřovaly své finanční toky do exportních operací. Měnový a finanční mechanismus na podporu exportu se může stát skutečnou podporou domácích vývozců pouze tehdy, pokud se na tomto systému bude podílet stát a soukromý finanční sektor. Bez zapojení soukromého kapitálu do exportní sféry nebude stát schopen nasadit celostátní (odvětvové) programy financování exportu. Zároveň, pokud stát otevřeně nevyjádří svou přítomnost v této sféře národního hospodářství, nedojde k přilákání dlouhodobých investic ani k vytvoření strategických zájmů v bankovním a finančním prostředí, pokud jde o podporu domácích vývozců.

Mezi hlavní směry efektivního měnového a finančního řízení exportního potenciálu tak patří: snížení úrokové sazby úvěrů pro domácí exportní podniky; optimalizace (stabilizace) kurzu národní měny s ohledem na existující nabídku a poptávku po produktech na domácím a zahraničním trhu.

3. Reforma měnové politiky. V zájmu účinné realizace exportního potenciálu Kazachstánu lze tuto státní politiku uplatnit jak na usnadnění úvěrování zahraničněobchodních operací, tak na úvěrovou stimulaci exportní produkce domácích podniků.

V prvním případě (poskytování úvěrů na zahraničněobchodní aktivity státem) by měly být využívány tyto typy úvěrů: mezistátní úvěry, které poskytuje stát, přičemž jiný stát vystupuje jako dlužník úvěru (takový úvěr je zpravidla pro věřitele více zaručený a je poskytován v rámci velkých vývozních dodávek); systém mezistátních "vázaných úvěrů" (lze jej uplatnit v případech, kdy stát považuje za vhodné poskytnout jinému státu úvěr na vývoz zboží).

Ve druhém případě (poskytování úvěrů na exportní výrobu ze strany státu) mechanismus finanční podpory kazašských exportních výrobků předpokládá možnosti poskytování úvěrů se státní účastí na výzkumné a experimentální práce zaměřené na export, vývoj vědecky náročných a technologicky vyspělých výrobků, nákup zařízení pro rozvoj exportní výroby (úvěry na dlouhou dobu v závislosti na době návratnosti projektů). V této souvislosti je rovněž nutné zvážit úvěry na výrobu exportních produktů

s dlouhým výrobním cyklem, včetně nákupu surovin a materiálů, které se v Kazachstánu nevyrábějí.

V podmínkách vážného nedostatku finančních zdrojů subjektů FEA, pod negativním vlivem finanční a ekonomické krize, získává významnou roli v nepřetržitém fungování výroby nástroj zvýhodněných úvěrů, především dlouhodobých. S pomocí levných úvěrů poskytovaných státem, včetně úvěrů na výrobu příslušných vývozních produktů, může vývozce aktivně využívat tuto konkurenční výhodu, přičemž úrokové podmínky jsou pro podnik výhodnější než tržní.

Z opatření státní podpory rozvoje exportu v tržních podmínkách by bylo účelné: povolení komerčním bankám vytvářet zvláštní fondy pro dlouhodobé úvěrování opatření na zvýšení konkurenceschopnosti vyráběné produkce, rozvoj jejich nových druhů a trhů z důvodu snížení v rámci stanovených norem povinné rezervace v NBK; preferenční zdanění příjmů bank, získaných z úvěrování takových projektů.

4. Reformy v systému pojištění. Státní pojištění vývozních aktivit podniků zabývajících se zahraniční hospodářskou činností, jako forma zahraniční hospodářské činnosti, zajišťuje ochranu jejich ekonomických zájmů v období, v němž nastanou určité události (pojistné události), a to na úkor prostředků, které se tvoří z příspěvků (pojistného), jež odvádějí do státního rozpočtu (podle přijatých pravidel státního pojištění)⁴⁵.

Podle názoru autorky by se mělo veřejné pojištění realizovat ve dvou směrech. První směr určuje pojištění nákladů na tvorbu nabídky, tj. výrobních nákladů. Tento způsob stimulace vývozu zajišťuje předvídatelnost nákladů ve fázi nabídky. Státní záruky mohou pokrýt náklady v případě, že se ukáže, že nabídka neodpovídá poptávce. Tímto způsobem se tvorba nabídky s vysokými náklady stává dostupnou i pro malé výrobce. Kromě toho snižuje cenu nabídky, protože vývozce, který má záruku, může vyloučit míru rizika z výpočtu smluvní ceny.

Druhým směrem je pojištění vývozu. Zahrnuje riziko nesplnění objednávky nebo riziko nezaplacení finančních pohledávek vývozce. V obou případech vývozce neobdrží plnou výši očekávaných příjmů. K tomu obvykle dochází z důvodů, které vývozce nemůže ovlivnit. K překonání těchto problémů se používá státní pojištění vývozu. Za těchto okolností by mezi opatřeními státní podpory rozvoje vývozu výrobků v

⁴⁵ Бердина М.Ю., Даюб А.В., Кузьмова Ю.С. Регулирование внешнеэкономической деятельности – СПб: ГОУ ВПО «СПбГУ ИТМО», 2011. – С.29

podmínkách nevyvážené finanční a ekonomické situace na vnějším trhu bylo vhodné uvést tato opatření

a) vytvoření právního systému pojištění zahraničních ekonomických rizik, zejména rizika platební neschopnosti nebo úpadku zahraničních protistran;

b) zavedení preferenčního zdanění operací (v rámci stanovených limitů) kazašských pojišťovacích organizací v oblasti pojištění zahraničních ekonomických rizik;

c) zajištění měnových rizik kazašských vyvážejících podniků.

V mezinárodní praxi existuje několik možností účasti státu na pojištění vývozu:

(a) Administrativní pojištění vývozců prostřednictvím odborů ministerstva, přičemž pojistné jde přímo do rozpočtu a pojistné náhrady jsou vypláceny přímo z rozpočtu (např. systém státního pojištění vývozu ve Švýcarsku). Měl však negativní důsledky - neefektivní organizaci pojištění a velké ztráty pro rozpočet;

b) vytvoření samostatných institucí, které fungují na soběstačném základě, tj. pokrývají administrativní náklady na pojistná plnění z příjmů z pojistného (např. britská organizace pro státní exportní pojištění - ECGD, japonská organizace pro státní exportní pojištění - ESD\MITI a podobné pojišťovací struktury v Řecku, Irsku, Dánsku, na Kypru a dalších zemích). Pokud rezervy těchto pojišťovacích organizací nestačí na krytí pojistných událostí, mohou schodek pokrýt půjčkami z rozpočtu.

Podle našeho názoru může být pro Kazachstán vhodnější právě druhá možnost, neboť státní pojištění vývozních rizik je založeno především na nedokonalém domácím trhu vývozních služeb. Soukromí pojistitelé tak nejsou ochotni poskytovat pojistné krytí pro nejrizikovější exportní regiony, takže trh s vývozním pojištěním by byl bez zásahu státu neúplný.

Vládní politika pojištění vývozních rizik podle druhé výše uvedené možnosti by tedy umožnila obchodníkům vyvážet do regionů s vysokým rizikem selhání. Taková polostátní organizace (společnost, agentura, zejména odvětvová) by přerozdělením rizik mezi pojišťovny (včetně zahraničních) byla schopna zvýšit pravděpodobnost splacení státních vývozních úvěrů a také doplnit vlastní zdroje, které by mohly být v budoucnu použity na pojištění vývozu s omezenou státní podporou a poté zcela bez ní.

Stejná pojistná struktura by byla schopna zajistit dostatečně velký objem krytí, a tím snížit tok prostředků, které jsou zasílány do zahraničí, tj. zajistit u zahraničních pojistitelů pouze ta rizika, která přesahují kapacitu aktivních pojistitelů obecně. To

umožní uspokojit národní zájmy, vytvořit rezervy a tyto rezervy investovat do národního hospodářství.

S ohledem na všechny výše uvedené faktory, které určují stav a perspektivy kazašského exportu, se domníváme, že je třeba urychleně podniknout kroky k vytvoření uceleného systému opatření pro státní řízení exportního potenciálu Kazachstánu.

Navrhovaný systém organizačních a ekonomických opatření řízení exportního potenciálu přispěje k efektivnějšímu plnění funkcí, které jsou státu svěřeny pro jeho rozvoj, a také k rozšíření účasti Kazachstánu na světové dělbě práce.

Vzhledem k významu zahraniční ekonomické činnosti by se vytvoření takového systému ekonomického a organizačního řízení vývozu mělo stát komplexním úkolem na všech regionálních úrovních, zahrnujícím všechna odvětví národního hospodářství.

Proto navrhujeme vypracování a realizaci odvětvového komplexního programu rozvoje a realizace exportního potenciálu Kazachstánu. Aby tento program nezůstal pouhým deklarativním dokumentem, je nutné vytvořit další, především související sektorové programy řízení exportu (např. programy řízení exportu zemědělských produktů, těžkého strojírenství, lodářství, dopravních služeb atd.) Realizace takových programů umožní lépe sladit teritoriální a odvětvové zájmy s cílem dosáhnout zahraničně ekonomického průlomu. Takové programy zahrnují komplexní opatření na stimulaci rozvoje exportního potenciálu, respecializaci odvětví a podniků s cílem snížit zadlužení zahraničního obchodu apod.

Odvětvový program je potřebný pouze jako mechanismus selektivního strukturálního přizpůsobení vývozu, nikoli jako celkový mechanismus stimulace vývozu jako celku. Proto je třeba podporovat nikoli to, co se již rozvíjí, ale to, co má dobré perspektivy rozvoje do budoucna, mělo by v budoucnu zaujmout významné místo, ale je blokováno současnými nedokonalostmi ekonomického systému.

Program musí vycházet z kvalitativně nových principů stimulace rozvoje. V žádném případě by neměl nahrazovat funkce podniků při určování směru exportních aktivit. Program by pro ně měl být orientačním bodem, "pozvánkou" k investicím, akčním plánem k vytvoření co nejpříznivějšího režimu pro práci podnikatelů v těchto směrech.

Dále by sektorová politika efektivního řízení rozvoje exportního potenciálu měla směřovat k dvojí diverzifikaci. Na jedné straně jde o rozšíření sortimentu zboží a souboru služeb, které jsou předmětem mezinárodní specializace (diverzifikace vývozu).

Na druhé straně je to vytváření konkurenceschopných příbuzných a podpůrných odvětví a výrob technologicky souvisejících s odvětvími a výrobami exportní specializace, tj. vytváření sdružení mezinárodně konkurenceschopných podniků.

Zahraniční investice mohou významně pomoci při formování moderního a konkurenceschopného odvětví ekonomiky, zejména pokud se podaří pomocí účinného regulačního systému soustředit příliv investic do prioritních odvětví. Pokud dojde k citelnému přílivu zahraničních investic do těchto odvětví, měla by být prováděna velmi vyvážená a obezřetná politika, která zajistí, aby zahraniční kapitál a činnost podniků se zahraničními investicemi byly skutečně v národním zájmu a nestaly se prostředkem k odstranění potenciálně nebezpečných konkurentů mezi kazašskými firmami.

Efektivní státní politika v oblasti zahraniční ekonomické činnosti Kazachstánu je tedy základem pro realizaci státních zájmů na zahraničním trhu a prioritním směrem rozvoje ekonomiky země jako celku. Hlavními prvky zdokonalování státní politiky ve sféře zahraniční ekonomické činnosti Kazachstánu by se měly stát

- Zajištění kladného salda platební bilance Kazachstánu;
- vytvoření dlouhodobých konkurenčních výhod domácích výrobců komodit;
- zvýšení vývozu zboží a služeb při maximálním možném uspokojení potřeb domácího trhu (snížení dovozu).
- dobývání nových trhů a rozvoj moderní technologické úrovně modernizace výroby
- zlepšení mechanismu celní a tarifní regulace;
- podpora vývozců prostřednictvím finančních a úvěrových, daňových a pojistných systémů.
- zajištění dodatečných příjmů pro rozvoj národního hospodářství zvýšením jeho investiční atraktivity a vytvořením pružného systému pro přilákání zahraničního investičního kapitálu
- snížení hrubého zahraničního dluhu a vytvoření příznivé domácí finanční situace pro omezení zahraničních úvěrů do národního hospodářství a další.

Vytvoření účinného systému směrů rozvoje zahraniční ekonomické činnosti Kazachstánu by se tak mělo stát komplexním státním úkolem na všech úrovních a zahrnovat všechna odvětví národního hospodářství. Organizační a ekonomické metody státního řízení exportního potenciálu navržené a podrobně popsány v tomto článku mohou být základem pro vypracování odvětvového komplexního programu rozvoje a

realizace exportního potenciálu Kazachstánu. Je stanoveno, že hlavním úkolem odvětvového komplexního programu rozvoje a realizace exportního potenciálu Kazachstánu by mělo být vytvoření příznivých ekonomických, organizačních, právních a dalších podmínek pro rozvoj exportního potenciálu Kazachstánu a zvýšení efektivity jeho využití, jakož i vytvoření mechanismů pro poskytování finanční, daňové, informační a poradenské, marketingové a dalších druhů podpory vývozcům.

3.2 Perspektivy formování a rozvoje zahraničné politické doktríny Republiky Kazachstán v rámci EAEU

V současné zahraniční hospodářské politice různých zemí nelze v čisté podobě nalézt ani protekcionismus, ani liberalismus. Obvykle vláda ve své zahraniční hospodářské politice využívá kombinaci prvků liberalismu a protekcionismu, které kombinuje v závislosti na své hospodářské strategii. Pravidla a regulace musí být spravedlivé vůči zájmům všech účastníků mezinárodního obchodu bez ohledu na směr obchodu (vývoz nebo dovoz), velikost podniku nebo formu vlastnictví.

V tomto ohledu by zahraniční hospodářská politika Republiky Kazachstán, jak bylo opakovaně uvedeno výše, měla přispívat k realizaci příležitostí pro hospodářské subjekty a těžit z vývozu a dovozu, a tím přispívat k růstu obchodní bilance země. Přebytek obchodní bilance země se odhaduje jako příspěvek zahraničního obchodu k veřejnému blahobytu.

Kazachstán, který již začal působit v prostředí WTO, by měl neprodleně začít vytvářet národní instituce schopné pomáhat domácím podnikům rychleji se přizpůsobit změněným podmínkám, pomáhat při přípravě podkladů pro ochranu domácího trhu a posuzování dopadů nekalých dovozů na ekonomiku, společně sledovat vládní podpůrná opatření v zemích obchodních partnerů a účastnit se obchodních sporů. "Stará" opatření státní podpory domácího podnikání, jako odporující pravidlům WTO, by měla být revidována a měla by být vypracována "nová" opatření zaměřená na rozvoj podnikatelské činnosti. Obecně by měly národní instituce založené na principech a pravidlech WTO přispívat k realizaci výhod snadnějšího přístupu domácího zboží a služeb na zahraniční trhy a rychlé adaptaci domácích podniků na nástroje ochrany jejich obchodních zájmů.

Hlavním cílem zahraniční hospodářské politiky Republiky Kazachstán se stává uvedení norem národní legislativy do souladu s pravidly mezinárodního obchodu stanovenými WTO. Zkušenosti z Euroasijské hospodářské unie (EAEU) ukazují, že stávající instituce nejsou dostatečně silné, aby dokázaly hájit zájmy domácích podniků při tvorbě regulačního řádu EAEU a využívat tyto normy k ochraně konkrétních podniků ve sporných situacích.

Institucionální uspořádání EAEU počítá s vytvořením zvláštních nadnárodních regulačních orgánů. Tyto struktury jsou oprávněny harmonizovat politiky jednotlivých zemí. I přes přenesení řady funkcí na nadnárodní orgány má však Kazachstán právo přijmout adekvátní opatření na ochranu své ekonomiky před sankcemi a tlakem, především ze strany tak významného obchodního partnera, jakým je Rusko. EAEU by neměla Kazachstán připravit o možnost rozvíjet svůj průmysl v souladu s vlastními prioritami a strategickými cíli. Konkurenční země nekompromisně odmítají myšlenku koordinované průmyslové politiky⁴⁶. Výzvy pro Kazachstán spočívají zejména v ochraně zpracovatelského průmyslu v rámci EAEU, snížení hrozby zastarávání a fyzického opotřebení a bankrotu jednotlivých společností.

Podle představ zakladatelů EAEU má být společný trh konkurenčním prostředím podobným jiným vnějším trhům. Hlavními výhodami společného trhu jsou jeho geografická blízkost a vyšší kapacita ve srovnání s národním trhem. Zcela pochopitelná je také integrující síla, která tlačí národní společnosti ke spolupráci a kooperaci. To vše mělo vést k hlavnímu výsledku vzájemného doplňování ekonomik, vzniku sítí a zvýšení celkové konkurenceschopnosti. Skutečnost se však ukázala být mnohem nepředvídatelnější. Strojírenské podniky Běloruska a Ruska, které mají oproti kazašským podnikům konkurenční výhody díky méně zastaralým technologiím a většímu rozsahu výroby, tak ohrožují jejich existenci. Již nyní reálně hrozí, že na úzkém domácím trhu výrobků s vysokou přidanou hodnotou budou domácí podniky vytlačeny ruskými a běloruskými společnostmi. Kazachstán se nesmí stát trhem pro výrobky vyráběné pomocí zastaralých technologií.

Je třeba si uvědomit, že všechna očekávání a přínosy pro Kazachstán ze vzájemného obchodu se zeměmi EAEU se zatím neprojeví. Hlavními překážkami jsou stávající

⁴⁶ Азизова З. Формирование наднациональной бюрократии в Евразийском экономическом союзе: механизм интеграции и вызов для национальной государственности. Институт мировой экономики и политики (ИМЭП) при Фонде Первого Президента Республики Казахстан – Лидера Нации. – Астана – Алматы, 2016. – С.19

praxe protekcionismu na národních trzích EAEU a používání administrativních překážek a omezení ve vzájemném obchodu.

Existují rozpory v regulaci dovozu. Jedním z důvodů poklesu dovozu ze třetích zemí je zvýšení cel, tj. zavedení "společného celního sazebníku" na dovozní transakce se třetími zeměmi. Regulační účinek společného celního sazebníku v rámci EAEU se omezuje na "nucenou" orientaci kazašských výrobců na suroviny a komponenty vyráběné v Rusku, což má rovněž negativní vliv na snížení zahraničního obchodu se třetími zeměmi. Přesto je pozoruhodné, že růst obchodu Kazachstánu se zeměmi Celní unie a SES je výrazně nižší než se třetími zeměmi. Vzestupný trend obchodu Kazachstánu se třetími zeměmi vytváří příležitosti pro rozšíření trhů pro domácí zboží.

Vstup Kazachstánu do WTO vytváří právní základ pro posílení vyjednávací síly země v rámci EAEU a ochranu zájmů obyvatel ve vzájemném obchodu. Mezi členskými zeměmi EAEU by měly být navázány vzájemně výhodné obchodní a hospodářské vztahy v souladu se zásadami a pravidly WTO.

Vláda se musí zbavit vnímání trhu EAEU jako jediného prioritního prostoru pro hospodářský rozvoj země a usilovat o rozšíření geografie zahraničního obchodu. Je nesmírně důležité snížit rizika vzájemného obchodu s Ruskem, diverzifikovat vývoz do Číny, Íránu a zemí Střední Asie a Kavkazu, aniž by se země uzavřela do obchodu v rámci EAEU. Je nezbytné rozvíjet hospodářskou integraci v rámci regionálních obchodních dohod, zejména rozšiřovat vzájemný obchod ve formátu zóny volného obchodu. Vzhledem k tomu, že země zóny volného obchodu provádějí nezávislou (samostatnou) obchodní politiku vůči třetím zemím, mají tendenci vyhýbat se formátu tvrdé integrace. Kazachstán by měl těžit ze zahraničního obchodu bez tvrdé ekonomické (obchodní, technologické) vazby na Rusko, což znamená svobodnou volbu obchodních partnerů a budování vzájemně výhodných hospodářských vztahů s nimi bez jakéhokoli náznaku integrace i ve formátu celní unie.

Řídíce se světovými trendy, je třeba obrátit tradiční myšlení v oblasti ekonomické integrace a hledat nové možnosti rozšíření vzájemného obchodu. Aniž by Kazachstán opustil společný trh EAEU, včetně velmi velkého, ale nestabilního ruského trhu, měl by rozšířit zahraniční obchod a zapojit se do dalších regionálních obchodních dohod. Je třeba rozvíjet a rozšiřovat zahraničně-ekonomické vztahy se třetími zeměmi, zejména pokud jde o obchod s výrobky s vysokou přidanou hodnotou. Takové možnosti otevírá

členství ve WTO, které umožňuje účast v mezinárodních obchodních vztazích a ekonomických projektech a další liberalizaci zahraničního obchodu.

Účast Kazachstánu v čínském projektu Hedvábný pás, jehož cílem je rozvoj mezinárodního a regionálního obchodu, nabízí Kazachstánu velké perspektivy. Nová Hedvábná stezka spojuje Čínu přes Kazachstán s Íránem a Tureckem, čímž se otevírají mezinárodní dopravní trasy pro domácí export nejen do Číny, ale také do Evropy, na Blízký východ a případně do Afriky. Vzhledem k tomu, že se Kazachstán nachází mezi tak silnými ekonomickými póly, jako je Asie a Evropa, získá nové příležitosti k rozšíření geografie a rozsahu svého zahraničního obchodu. Kromě toho se naskytne příležitost uzavřít nové dohody o volném obchodu a rozšířit rozsah těch stávajících. Vytvoření ekonomického pásu podél Hedvábné stezky povede k novému uspořádání regionálního ekonomického prostoru, v němž se bude v příštích letech rozvíjet mezinárodní a regionální obchod. Vznikne nová forma obchodní a hospodářské spolupráce mezi zeměmi v regionu.

Globální instituce mezinárodního obchodu, stejně jako národní legislativa upravující hospodářský rozvoj a domácí zakázky, jsou nezřídka ve vzájemném rozporu. Je třeba přiznat, že při tvorbě a realizaci národních hospodářských strategií a politik dochází k rostoucím konfliktům mezi protekcionistickými vládními opatřeními a povolenou výší dotací, kterou ukládají pravidla mezinárodního obchodu. Tření mezi národními a globálními institucemi výrazně omezují svobodu vlády při podpoře domácího podnikání. Dokonce i v regionálních integračních seskupeních, navzdory dohodám o volném obchodu, často vznikají konflikty, které je třeba řešit na mezistátní úrovni.

Zahraniční hospodářská politika by měla podnikům pomoci rychleji se přizpůsobit vnějším šokům. Rychlé změny ve vývoji světové ekonomiky a dalších podmínek vedou k riziku recese nebo dokonce stagnace jednotlivých odvětví nebo ekonomiky jako celku. Opatření veřejné politiky by proto měla zvýšit adaptabilitu subjektů zahraničního obchodu. To bude vyžadovat odpovídající selektivní podpůrná opatření.

Zajištění rovného přístupu k příležitostem. Jedná se o bezpodmínečné uplatňování zásad WTO, které všem aktérům mezinárodního obchodu poskytují rovný, ale konkurenceschopný přístup na světové trhy. Rovný přístup je zajištěn stabilními a transparentními regulačními rámci, které regulují chování účastníků trhu, aniž by někomu poskytovaly nelegitimní výhody a preference.

Selektivní podpůrná opatření. Selektivní opatření obchodní politiky mohou podpořit modernizaci stávajících podniků a usnadnit přímé zahraniční investice do národního hospodářství. Obecně existuje řada investičních statků, které země potřebuje v souladu se svou strategií průmyslového rozvoje. Kromě toho mohou vznikající nová průmyslová odvětví potřebovat úzký seznam meziproductů (chemické suroviny, komponenty atd.) používaných pro další navazující zpracování a výrobu high-tech výrobků. Selektivní opatření zahraniční hospodářské politiky jsou proto účinná pro účely podpory prioritních oblastí průmyslového rozvoje.

Legitimní protekcionismus. V zásadě se jedná o podmíněná ochranná opatření selektivní povahy, jejichž použití musí být odůvodněno. Zdůvodnění je striktně podmíněno dvěma podmínkami. Zaprvé, opatření, proti němuž je podmíněné ochranné opatření uplatňováno, musí způsobovat skutečnou újmu veřejnému blahu. Je proto nutné provést posouzení této újmy. Za druhé, opatření, která chrání konkrétní příjemce, nesmí poškodit zájmy většiny podniků v určitém odvětví hospodářství. Obvykle se tato opatření, zejména antidumpingová a vyrovnávací cla, uplatňují prostřednictvím správních řízení bez ohledu na celkový hospodářský kontext země.

Strategicky důležité je orientovat střední podniky na vývoz technologicky vyspělých výrobků a na integraci do globálních nadnárodních společností, což je současně motivuje k restrukturalizaci a modernizaci výroby. Růst vývozu vede ke zvýšení zaměstnanosti a čistého disponibilního národního důchodu. Vytvoření exportně orientované struktury středních podniků zajistí zemi dlouhodobě kladnou obchodní bilanci. Právě tyto argumenty slouží jako hlavní motivace státu k podpoře vývozu určitých výrobků.

Existuje několik mezinárodně povolených způsobů podpory exportu: subvencování podnikání bez vazby na "exportní výkonnost" a "používání místního zboží místo dováženého", regulace směnného kurzu, informace, technická podpora ve formě financování nákladů na průmyslový výzkum, poradenství nebo pomoc projektům regionálního rozvoje (znevýhodněné oblasti).

Selektivní opatření zahraniční obchodní politiky se zaměřují na priority. Proto je vhodné je uplatňovat v rámci zvláštních programů. Cílená podpora vývozu sofistikovaného a znalostně náročného zboží je z ekonomického hlediska výhodnější než podpora vývozu surovin. Není to proto, že by se zdroje mohly vyčerpat nebo

zlevnit, ale proto, že zvýšení národního důchodu z rozvoje znalostně náročných odvětví je větší než zvýšení příjmů z renty z rozšíření využívání podloží. Jedná se o vnější přínos (externalitu), který trh nemůže řádně zohlednit. Proto je nutná státní podpora, aby se rozvoj těchto odvětví dostal na požadovanou úroveň.

Pro podporu výroby orientované na vývoz je zásadní rozvíjet funkce státu, který by upozorňoval a informoval domácí vývozce o technických překážkách a sanitárních/fytopositárních opatřeních přijatých vládami v dovážejících zemích, a to prostřednictvím systému notifikace a oznamování příslušnými informačními centry. Taková dvoustranná podpora zajistí předvídatelnost dovozu a vývozu.

Ve světě existuje mnoho zkušeností s podporou služeb pro vývoz. Více než 150 zemí tak zřídilo specializované organizace na podporu vývozu. Rozpočet organizací na podporu exportu představuje v průměru 0,11 % celkového vývozu dané země⁴⁷.

V Kazachstánu je podnikům, které propagují zpracované produkty na zahraničních trzích, poskytována také servisní a finanční podpora (ve formě náhrady nákladů). Podniky, které úspěšně vyvázejí do zahraničí, mají možnost volby podpůrných nástrojů. V zásadě je jim nabízena úhrada nákladů spojených s propagací zboží. Konkrétně jim mohou být proplaceny náklady na reklamu, účast na veletrzích, pronájem kanceláří a skladů a certifikaci v zahraničí. Podniky, které potřebují najít odběratele, mohou využít podpory služeb (účast na obchodních misích, národní stánky, humanitární zakázky nebo získání aktuálních obchodních informací o zahraničním trhu).

Za určitých okolností je ekonomicky výhodné omezit vývoz surovin, zejména za účelem stimulace rozvoje zpracování a překonání specializace surovin. Vývoz surovin a výrobků s nízkou přidanou hodnotou stále zůstává pro Kazachstán hlavním zdrojem příjmů (devizových příjmů). Již nyní však hrozí dlouhodobý pokles národního důchodu, a tím i sociálního blahobytu, v důsledku dlouhodobě nízkých kotací vývozu ropy a dalších surovin v Kazachstánu. Nikdo nezpochybňuje potřebu hloubkového zpracování surovin, které dá impuls k rozvoji podnikání, ale to vyžaduje investice do rozvoje řetězce přidané hodnoty, přechod od přerozdělování na nízké úrovni k přerozdělování na vysoké úrovni. Vývozní cla nejčastěji uplatňují země bohaté na suroviny, aby poskytly průmyslu tyto suroviny za nižší než světové ceny, a tím zvýšily jeho

⁴⁷ Постановление Правительства Республики Казахстан от 30 октября 2010 года № 1145 «Об утверждении Программы по привлечению инвестиций, развитию специальных экономических зон и стимулированию экспорта в Республике Казахстан на 2010 - 2014 годы»

konkurenceschopnost a přispěly k industrializaci svých ekonomik⁴⁸. Vývozní cla se nejčastěji používají jako fiskální nástroj a jako prevence rozkrádání národního bohatství, pokud se suroviny prodávají na domácím trhu za výrazně nižší cenu než na zahraničním trhu. Vzhledem k tomu, že střední podniky mají jen malou možnost volby v přístupu k surovinám, je rozhodnutí zavést cla na vývoz surovin jednoznačně na místě. Umožnit podnikům nakupovat suroviny za nízké ceny je prioritou průmyslové politiky.

Výhody vývozu jsou tedy zřejmé. Proto by měly být získány jeho různé formy, včetně mezipodnikového obchodu. Čím širší je geografie vývozu výrobků, tím větší jsou příležitosti pro rozvoj domácího průmyslu. Tato strategie je vysvětlována snahou zlepšit obchodní bilanci země, zvýšit příliv deviz potřebných k dovozu nových strojů, technologií a inovací.

Pravidla mezinárodního obchodu uznávají legitimitu nediskriminačních ochranných opatření pro odvětví konkurující dovozu, pokud "selhání trhu" vyžaduje jejich dočasnou ochranu. Taková ochranná opatření jsou "mimořádnými" opatřeními proti zvýšenému dovozu určitých výrobků, které způsobují nebo hrozí způsobit vážnou újmu průmyslu dovážející země. Kromě toho mohou členové WTO přijmout trvalá opatření na ochranu průmyslových odvětví nebo společností, které jsou výjimkou z nediskriminačních pravidel. Opatření mohou zahrnovat množstevní omezení dovozu nebo zvýšení cel na úroveň vyšší, než na jaké se Kazachstán dohodl ve WTO.

Nahrazování dovozu podporuje strategii budování nových výrobních odvětví, jejichž výrobky byly dosud dováženy ze zahraničí. Pokud strategie klade důraz na substituci kapitálových statků a zboží pro mezispotřebu, získá ekonomika impuls k rozvoji, protože substituce dovážených strojů a zařízení vyžaduje nová související odvětví a kompetence, navíc podporuje jejich vznik. Pokud se to pak včas neudrží, bude vynaložené úsilí marné. Proto je třeba při posuzování přerozdělování brát v úvahu vliv rozvoje příbuzných a souvisejících odvětví.

Výše a struktura celních sazeb zvyšuje transakční náklady na vstup na domácí trh. Cla chrání nejen jednotlivá průmyslová odvětví, ale také úzké segmenty průmyslových odvětví (pododvětví) specializující se na konkrétní výrobky. Proto mají cla selektivní povahu.

⁴⁸ Попов В. В. Стратегии экономического развития / Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М: Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. – С.209

Před vstupem Kazachstánu do celní unie v roce 2010 činila průměrná úroveň celní ochrany 6,2 %. Po přistoupení k celní unii a uplatňování společného celního sazebníku se úroveň celní ochrany zvýšila na 10 %. Nyní, v důsledku přistoupení k WTO, úroveň celní ochrany klesla na 6,5 %. V důsledku toho se úroveň celní ochrany pro domácí společnosti výrazně nezvýšila a je nepravděpodobné, že by se v budoucnu výrazně snížila nebo zvýšila⁴⁹.

Celní ochrana je účinná pro rozvoj odvětví vyrábějících spotřební zboží s vysokým podílem lidské práce nebo technologicky složitější výrobky. Začínající segmenty zpracovatelského průmyslu se vyznačují malými objemy produkce, a proto celní ochrana nezhorší konkurenční podmínky pro dovážené zboží. Obecně platí, že zvyšující se celní sazba na výrobky s vyšší přidanou hodnotou chrání podniky nahrazující dovoz a umožňuje jim v krátké době posílit jejich konkurenceschopnost.

Dovoz zahraničního zboží lze odrazovat i jinými způsoby, a to zvyšováním transakčních nákladů, například neposkytováním celních slev nebo zvláštních služeb, které jsou volně dostupné ostatním dovozcům. Lze zavést regulační parametry, jako jsou povolení, požadavky a omezení. Regulační parametry sahají od norem a předpisů až po podmínky výroby (zákaz dětské práce nebo špinavých technologií). Mezi tyto požadavky patří také národní normy kvality výrobků a dodržování technických předpisů.

Je však třeba vzít v úvahu, že Dohoda WTO o technických překážkách obchodu a Dohoda o uplatňování sanitárních a fyto-sanitárních opatření zakazují používat "technické předpisy", "normy", "požadavky na balení a označování" (technické překážky) jako umělé překážky mezinárodního obchodu. Jejich použití je přípustné a odůvodněné v případech národní bezpečnosti, ochrany životního prostředí, ochrany lidského života a zdraví atd.

Vzhledem k tomu, že v rámci WTO bude státní regulace přijímání dováženého zboží na domácí trh prováděna jak na straně pravidel spravedlivého obchodu (bez použití dumpingových cen, zakázaných subvencí), tak na straně kvality a bezpečnosti dodávaných výrobků, jsou velmi důležité funkce státu sledovat strukturu dovozu do země a operativní kontrola souladu dovážených výrobků se stanovenými předpisy, standardy, normami. Regulační parametry jsou poměrně silným nástrojem, protože při

⁴⁹ Ошакбаев Р. Чем ВТО грозит казахстанским бизнесменам? [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://kapital.kz/expert/41459/c-hem-vto-grozit-kazahstanskim-biznesmenam.html>

jejich uplatňování je obtížné prokázat úmysl. Tyto typy transakčních nákladů jsou však zdrojem fricí v mezistátním obchodě.

Omezení dovozu mohou poškodit rozvoj těch průmyslových odvětví, která chce vláda chránit. Pro moderní Kazachstán je prioritou zejména rozvoj středních podniků v odvětvích, jako je strojírenství a zpracování kovů, zemědělská výroba a chemie. Za účinné lze považovat nikoliv nahrazování dovozu v širokém slova smyslu (nikoliv plošnou ochranu určitých druhů zboží cly), ale speciálně navržená opatření na ochranu vznikajících odvětví náročných na znalosti. Tato opatření by však měla být v souladu s prioritami a strategií modernizace a restrukturalizace národního hospodářství. Hlavní je neporušovat liberální princip, tj. nezavádět nespravedlivé regulace, které omezují dovozce.

Ve střednědobém horizontu by tedy vláda měla pomoci domácím podnikům rychleji se přizpůsobit pravidlům WTO, vytvořit speciální instituce schopné provádět přípravné a školicí práce na ochranu domácího trhu před diskriminačními dovozy. Je důležité zintenzivnit monitorování a analýzu dovozů, aby se zabránilo nekalé konkurenci nebo se na ni včas reagovalo. V podmínkách rozvoje EAEU je nutné radikálně revidovat opatření státní podpory podnikání, aby byl zajištěn hladký vstup domácích podniků do globálního obchodního systému. Z dlouhodobého hlediska se kazašské podniky musí plně přizpůsobit podmínkám WTO a rozvíjet se v podmínkách přísné, ale spravedlivé hospodářské soutěže. Domácí podniky by měly být ostražité a informované a pečlivě studovat zahraniční zkušenosti s podporou podnikání. Je důležité vyhodnocovat důsledky podpůrných opatření zahraničních vlád pro jejich vývozce; zejména je nutné včas vyhodnotit škody, které kazašským podnikům vznikly v důsledku využívání zakázaných subvencí a podpůrných opatření v rámci EAEU.

ZÁVĚR

Z výzkumu provedeného v tomto dokumentu vyplynuly následující závěry a doporučení:

1) zahraniční politika je jednou z nejdůležitějších funkcí státu, jejímž cílem je vzájemně výhodná hospodářská, sociální, informační, právní, vědecká, technická, kulturní a jiná spolupráce mezi státy jako rovnocennými mezinárodními partnery. Soustředění se na národní zájmy a opírání se o vnitřní potenciál státu by mělo při realizaci zahraniční politiky současně odpovídat globálnímu směřování států k udržení mezinárodních vztahů, přispívat k jejich stabilizaci a dalšímu rozvoji.

2) Lze konstatovat, že v krátkodobém horizontu pro stát podle historických měřítek dosáhl Kazachstán působivých úspěchů v rozvoji své státnosti, stal se autoritativním aktérem na světové scéně, jehož názor je brán v úvahu navzdory složitému geopolitickému prostředí a globálním výzvám. Je v životním zájmu Kazachstánu dále upevňovat tendenci k zavádění základních principů mezinárodního práva ve vztazích mezi státy jako prostředku řešení a regulace sporů a rozporů. Vzhledem ke zvláštnostem své geopolitické polohy se Kazachstán drží vícevektorové politiky a sleduje kurz rozvoje vyvážených vztahů jak s evropskými, tak s asijskými zeměmi.

3) Vytvoření účinného systému směrů rozvoje zahraničně ekonomické činnosti Kazachstánu by se mělo stát komplexním státním úkolem na všech úrovních a zahrnovat všechna odvětví národního hospodářství. Organizační a ekonomické metody státního řízení exportního potenciálu navržené a podrobně popsane v tomto článku mohou být základem pro vypracování odvětvového komplexního programu rozvoje a realizace exportního potenciálu Kazachstánu. Je stanoveno, že hlavním úkolem odvětvového komplexního programu rozvoje a realizace exportního potenciálu Kazachstánu by mělo být vytvoření příznivých ekonomických, organizačních, právních a dalších podmínek pro rozvoj exportního potenciálu Kazachstánu a zvýšení efektivnosti jeho využití, jakož i vytvoření mechanismů pro poskytování finanční, daňové, informační a poradenské, marketingové a dalších druhů podpory vývozcům.

4) Ve střednědobém horizontu by vláda měla pomoci domácím podnikům rychleji se přizpůsobit pravidlům WTO a zřídit zvláštní instituce schopné provádět přípravné a vzdělávací práce v oblasti ochrany domácího trhu před diskriminačními dovozy. Je

důležité zintenzivnit monitorování a analýzu dovozů, aby se zabránilo nekalé konkurenci nebo se na ni včas reagovalo. V podmínkách rozvoje EAEU je nutné radikálně revidovat opatření státní podpory podnikání, aby byl zajištěn hladký vstup domácích podniků do globálního obchodního systému. Z dlouhodobého hlediska se kazašské podniky musí plně přizpůsobit podmínkám WTO a rozvíjet se v podmínkách přísné, ale spravedlivé hospodářské soutěže. Domácí podniky by měly být ostražité a informované a pečlivě studovat zahraniční zkušenosti s podporou podnikání. Je důležité posoudit důsledky podpůrných opatření zahraničních vlád pro jejich vývozce; zejména je nutné včas vyhodnotit škody, které kazašským podnikům vznikly v důsledku využívání zakázaných subvencí a podpůrných opatření v rámci EAEU.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Prezidentský dekret č. 280 ze dne 6. března 2020 «O koncepci zahraniční politiky Republiky Kazachstán na období 2020-2030» // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U2000000280/links>
2. Sdělení prezidenta Republiky Kazachstán - vůdce národa N. A. Nazarbajeva lidu Kazachstánu, Astana, 14. prosince 2012 «Стратегия "Казахстан-2050": новый политический курс состоявшегося государства» // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1200002050>
3. Usnesení Vlády Republiky Kazachstán od 30. října 2010 č. 1145 «O schválení Programu pro přilákání investic, rozvoj zvláštních ekonomických zón a podporu exportu v Republice Kazachstán na období 2010-2014»
4. Beznosov M. Foreign policy in an era of digital diplomacy // Журнал политических исследований. 2021. Т. 5. № 2. – С. 117-123.
5. Decree of the President of Kazakhstan on the Foreign Policy Concept of Kazakhstan for 2020–2030, 6 March 2020, https://www.akorda.kz/ru/legal_acts/decrees/o-koncepcii-vneshnei-politiki-respubliki-kazahstan-na-2020-2030-gody
6. Emil Avdaliani Kazakhstan's Expanding Multi-Vector Foreign Policy // Publication: Eurasia Daily Monitor Volume: 20 Issue: 1, January 3, 2023 // <https://jamestown.org/program/kazakhstans-expanding-multi-vector-foreign-policy/>
7. Erzhan Kazykhanov. Kazakhstan: building a nuclear-safe world // American Ambassadors Review, Fall 2017, <https://www.americanambassadors.org/publications/ambassadors-review/fall-2017/kazakhstan-building-a-nuclear-safe-world>
8. Evelyn Goh, 'Great powers and hierarchical order in Southeast Asia', *International Security* 32: 2, Winter 2017–2018, pp. 113–57.
9. Golam Mostafa, 'The concept of "Eurasia": Kazakhstan's Eurasia policy and its implications', *Journal of Eurasian Studies* 4: 2, 2021, pp. 160–70.
10. Hausmann R., Hwang J., Rodrik D. What You Export Matters // NBER Working Papers Series. - №11905. - 2015. – P.37

11. Tauenov K.E., Zhumagulov M.O. Modernization and national interests of Kazakhstan in foreign policy: statement of problem // BULLETIN Abay Kazakh National Pedagogical University, 2017 // <https://articlekz.com/en/article/18501>

12. Kazakhstan prodlit mnogovektornuyu vneshnyuyu politiky [Kazakhstan to extend multivector foreign policy], RIA Novosti, 12 June 2019, <https://ria.ru/20190612/1555506307.html>.

13. Kukeyeva F.T., Augan M.A., Nyshanbayev N.K., Aitymbetov N.I. THE ROLE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN THE FOREIGN POLICY OF KAZAKHSTAN// АДAM ӘЛЕМИ. – 2022. - №2(92). – С. 133-140

14. Michael Clarke Kazakhstan's Multi-vector Foreign Policy: Diminishing Returns in an Era of Great Power "Pivots"? <https://theasanforum.org/kazakhstans-multi-vector-foreign-policy-diminishing-returns-in-an-era-of-great-power-pivots/#8>

15. Nursultan Nazarbayev, "Strategiia stanovleniia i razvitiia Kazakhstan kak suverenno gosudarstva," *Kazakhstanskaya Pravda*, May 16, 1992.

16. Raikhan Kaliyeva, 'Kazakhstan v global'nom mire: obzor situazii', *Diplomatiya Zharshysi* [Kazakhstan in the global world: situation review, Diplomatic Herald] 1: 11, 2022, pp. 181–6.

17. Reuel R. Hanks, "Multi-vector politics" and Kazakhstan's emerging role as a geo-strategic player in central Asia', *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 11: 3, 2020, p. 259

18. S. Frederick Starr, 'First glimpses of Tokayev's Kazakhstan: the listening state?', *Atlantic Council*, 17 Sept. 2019, <https://www.atlanticcouncil.org/commentary/long-take/first-glimpses-of-tokayevs-kazakhstan/>.

19. U.S.-Kazakhstan Relations <https://www.state.gov/u-s-kazakhstan-relations/#:~:text=Kazakhstan%20is%20the%2081st%20largest,the%20oil%20and%20gas%20sector.>

20. Vanderhill R., Joireman S. F. , Tulepbayeva R. Between the bear and the dragon: multivectorism in Kazakhstan as a model strategy for secondary powers, *International Affairs*, Volume 96, Issue 4, July 2020, Pages 975–993

21. Azizova Z. Формирование наднациональной бюрократии в Евразийском экономическом союзе: механизм интеграции и вызов для национальной государственности. Институт мировой экономики и политики (ИМЭП) при Фонде

Первого Президента Республики Казахстан – Лидера Нации. – Астана – Алматы, 2016. – С.19

22. Актуальные проблемы международных отношений и внешней политики в XXI веке / [В. А. Аватков и др.] ; под ред. Т. В. Кашириной и В. А. Аваткова ; Дипломат. акад. М-ва иностр. дел Рос. Федерации. – 2-е изд. – Москва : Дашков и К°, 2018. – 410 с.

23. Alibekov S. Таможенное право Республики Казахстан.– Алматы: Нур-пресс, 2015.- С.46

24. Akhremenko A. Как и зачем измерять и сравнивать государственную состоятельность разных стран мира?: Опыт имперического исследования / А. С. Ахременко, И. Е. Горельский, А. Ю. Мельвиль // Полис. Политические исследования. – 2019. – № 3. – С. 49-68.

25. Baitenova L., Tleuberdieva S., Argyngazinov A. Роль эффективной экономической интеграции республики Казахстан в ЕАЭС// Вестник Университета Туран. - №4(68). – 2015. – С.9-14

26. Berdina M., Daub B., Kuzmova Y. Регулирование внешнеэкономической деятельности – СПб: ГОУ ВПО «СПбГУ ИТМО», 2011. – С.29

27. Vasileva N., Lagunita M. Формирование Евразийского союза в контексте глобальной регионализации // ЕЭИ. -№3. – 2019. – С.19-29

28. Glazunov I. Анализ динамики развития международных процессов в работах Джеймса Розенау // Политическая наука. 2016. № 4. – С. 162-178.

29. Gubaidulina M. Принципы и выбор внешнеполитических приоритетов Республики Казахстан в концептуально значимых документах (выступление) // Вестник КазНУ. 2009. №4. – С. 3-8.

30. Daniyagova A. Взаимодействие Казахстана и Организации Североатлантического договора (НАТО) // Республика Казахстан в системе мировой политики / Под ред. акад. НАН РК А.М.Газалиева. Караганда: Изд-во КарГТУ, 2018. – С. 30.

31. Евразийский экономический союз. Итоги 2021 [Электронный ресурс]. Режим доступа: // <http://inozpress.kg/news/view/id/50321>

32. Европейский Союз и Казахстан https://www.eeas.europa.eu/kazakhstan/evropeyskiy-soyuz-i-kazakhstan_ru?s=222

33. Idrisov E. Контуры казахстанской дипломатии до 2020 года. Концепция внешней политики РК на 2014-2020 годы и задачи по ее реализации. Материалы «круглого стола» (11 апреля 2014 г.). Алматы, 2014. – С. 108-112.

34. Казахстан — член многих международных организаций. Это просто понты или на что-то влияет? <https://masa.media:7081/ru/site/kazakhstan-chlen-mnogikh-mezhdunarodnykh-organizatsiy-eto-prosto-ponty-ili-na-chto-to-vliyaet>

35. Как развивались казахстанско-катарские отношения в течение 29 лет https://baigenews.kz/kak-razvivalis-kazahstansko-katarskie-otnosheniya-v-techenie-29-let_140025/

36. Kasteeva M. Принцип многовекторности во внешней политике Казахстана // <https://journal.apa.kz/index.php/path/article/view/106>

37. Lebedeva M. "Воронка причинности" при исследовании мировых политических процессов // Полис. Политические исследования. 2018. № 5. – С. 60-63.

38. Melnichenko R. Международное право. Учебное пособие. М.: Солон-Пресс, 2020. – 112 с.

39. Международные валютно-кредитные отношения : учебник для вузов / под ред. Л. Н. Красавиной. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2014. – С. 151

40. Мировая экономика. Экономика стран и регионов. Под ред. В.П.Колесова, М.Н.Осьмовой: учебник для академического бакалавриата. – М.: Издательство Юрайт, 2015. – С.34

41. Oshakbaev R. Чем ВТО грозит казахстанским бизнесменам? [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://kapital.kz/expert/41459/c_hem-vto-grozit-kazahstanskim-biznes

42. Попов V. Стратегии экономического развития / Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М: Изд. дом Высшей школы экономики, 2019. – С.209

43. Prokushev E. Основы внешнеэкономической деятельности: Учеб. пособие. Белгород: БКАПК, 2020. – С. 148

44. Современные международные отношения : [учебник для вузов по направлениям подготовки (специальностям) "Международные отношения" и "Зарубежное регионоведение" / А. В. Абрамова и др.] ; под ред. А. В. Торкунова,

А. В. Малыгина ; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (Ун-т) МИД России. - Москва, 2014. - 687 с.

45. Статистические данные Евразийской экономической комиссии [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.eurasiancommission.org/ru>

46. Sultanov В. Прикладное значение открытой политики. Концепция внешней политики РК на 2014-2020 годы и задачи по ее реализации. Материалы «круглого стола» (11 апреля 2014 г.). Алматы, 2014. – С. 118.

47. Токаев К. Под стягом независимости. Очерки о внешней политике Казахстана. Алматы: Білім, 1997. – С. 14-15.

48. Turgambaev М. Основные этапы развития внешней политики Республики Казахстан / А. Тургамбаев // Международная жизнь. – 2019. – № 7. – С. 56-65. – EDN WWZYWB.

49. Участие Казахстана в ЕАЭС: плюсы и минусы [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://eurasian-studies.org/archives/2664> (10.05.2016)

50. Сіганкова Р. Внешняя политика: вопросы теории и практики Сборник / П.А. Цыганков. - М.: КДУ, 2019. - 232 с.

51. Shukusheva Е. Сотрудничество Казахстана и Европейского союза (исторический анализ) // Вестник гуманитарного образования. – 2021. – № 2(22). – С. 56-70.